

Пл. сен. Ірина Крущо
Пеннант Гіллс, Австралія

Замість квітів на могили

св. п.

пл. сен. ЮРІЯ ПЯСЕЦЬКОГО

склали датки на фонд Енциклопедії

Українознавства НТШ-Сарсель:

мгр. Люба Мармаш (Торонто) \$20.—

і пл. сен. Омелян Тарнавський

(Торонто) \$10.00.

**ДАТКИ НА ЗАЛІЗНИЙ ФОНД
ПЛАСТОВОГО ВИДАВНИЦТВА 1976 р.
від 1 лютого до 20 травня ц.**

Курінь УСП-ок "Верховинки", США	\$500.00
Члени Куреня УСП-ів "Побратими", США	300.00
Пластова Станиця, Ньюарк, США, новорічний дар	300.00
Пл. сен. Володимир Соханівський, Торонто, Канада	200.00
Службовці УНСоюзу і службовці щоденника "Свобода", Джерзі Сіті, США	165.00
Пластова Станиця Боффало, США, із святкування 25-ліття Станиці	150.00
10-ий Курінь УПЮ-ок ім. О. Косач, Торонто, Канада	120.00
Курінь УСП-ів "Орлинівці", США	100.00
Курінь УСП-ів "Чорноморці", США	100.00
ДЖЕТФРО Інвестиції, Торонто, Канада, новорічний дар	100.00
Пл. сен. о. Богдан Смик, Ютіка, США	50.00
Св. п. пл. сен. Зенон Корчинський, Бронкс, США	50.00
Члени Пластової Станиці, Коговз, США	45.00
Г. Кульчицька і Склекович, Нью-Йорк, США	40.00
Члени Пластової Станиці, Кентон, США	39.00
Пл. сен. Ольга Пендюк, Лондон, Англія	28.00
Крайова Пластова Старшина, Нью-Йорк, США	25.00
28-ий Курінь УПС-ок "Верховинки", США	25.00
Пл. сен. Ольга Кузьмович, Бабілон, США	20.00
Пл. сен. Петро і Ольга Саварини, Едмонтон, Канада	20.00
Пл. сен. д-р Андрій Лемішка, Балтімор, США	20.00
Члени Пластової Станиці, Вашингтон, США	15.00
Ст. пл. Марта Городиловська, Чикаго, США	6.00
Ст. пл. Леся Радкевич, Торонто, Канада	6.00
Ст. пл. Марта Велигорська, Вестон, Канада	5.00
Члени Пластової Станиці, Рочестер, США	4.00
Пл. юн. Марта Яців-Журанівська, Торонто, Канада	3.00
Досі складено	\$2,456.00
ХТО ЧЕРГОВИЙ?	

ЗМІСТ

РЕДАКЦІЙНА СТАТТЯ

Що повинно бути предметом нарад VII Зборів КУПО? — — — — 1

МИ І НАШ НАРОД

О. Яворський: У 50-річчя смерті Симона Петлюри — — — — 4

Що про Симона Петлюру — провідника держави і редактора
говорять його листи? — — — — — 8

У. Пелех: Наукове Товариство Шевченка і Іван Франко — — — 12

К. Фіцик: Хто наш ворог, а хто союзник-приятель? — — — — 25

УКРАНСЬКА МОЛОДЬ У ДІЯСПОРІ

І. Баєр: Українська освіта і наука та студентство — — — — 27

НАШІ ВТРАТИ

Відійшли у вічність з пластових рядів — — — — — 35

Постать українського священика отця крилошанина
Юрія Менцінського — — — — — 36

ВИХОВНІ СПРАВИ ЮНАЦТВА

Т. Горохович: Юнацькі табори (З досвіду комендантки) — — — 39

ПРОБЛЕМИ УПСЕНЬОРАТУ

Сеньйорська правописна дискусія — — — — — 45

А. Івахнюк: Коментар до листів — — — — — 53

ОГЛЯДИ І ПОГЛЯДИ

Я. Креховецький: Що читати? — — — — — 58

Листування — — — — — 61

Датки на пресфонд — — — — — 63

Замість квітів на могили — — — — — 63

Датки на Залізний Фонд Пл. Видавництва — — — — — 64

ПЛАСТОВИЙ ШЛЯХ

ОРГАН
ПЛАСТОВОЇ ДУМКИ

Ч. 2(49)

ТОРОНТО

1976

ПЛАСТОВИЙ ШЛЯХ

Видає Головна Пластова Булава

PLASTOVY SHLIACH

Виходить що три місяці

Квітень - червень

Ч. 2(49)

April - June 1976

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

Plastovy Shliakh Magazine

2150 Bloor St. W., Toronto, Ont., Canada — M6S 1M8

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Леонід Вачинський, Роксоляна Гарасимів, Ярослав Гарасимів, Тоня Городович, Теодор Данилів, Анна Коренець, Ольга Кузьмович, Іван Манастирський, Атанас Мілянич, Лариса Онишкевич, Любомир Онишкевич, Петро Саварин, Володимир Соханівський, Омелян Тарнавський, Атанас Фіголь і Люба Мазяр.

Мовний редактор: пл. сен. Іван Манастирський.

Мовний редактор з технічних причин не дістає всіх матеріалів до справлення і також не робить друкарської коректи.

ЗМІСТ

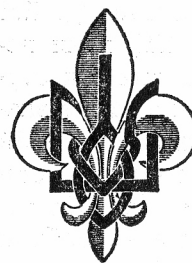
надрукований на 3-ій сторінці обкладинки.

Статті підписані прізвищем, псевдонімом або ініціалами автора висловлюють погляди автора, які не завжди збігаються з думками редакції чи пластового проводу. Редакція застерігає собі право справляти мову, як теж часом скорочувати незамовлені надіслані статті та відсилати авторам до зміни ті листи чи дописи, які — на думку редакції — могли б бути для когось образливими.

Річна передплата від 1 травня 1974 р.: США і Канада: \$8.00, Австралія: \$5.00 австр., Австрія: 100 шіл., Аргентина: 10 нових пезів, Бразилія: 200 кр., Бельгія: 150 бел. фр., Великобританія: 2.00 фунти, Німеччина: 12.50 нім. мар., Франція: 15 фр., Швейцарія: 15 шв. фр. Ціна одного числа у США і Канаді — \$2.00.

PLASTOVY SHLIACH — a Ukrainian Quarterly Magazine,
published by PLAST — Ukrainian Youth Ass'n,

2150 Bloor St. W., Toronto, Ont., Canada — M6S 1M8

ПЛАСТОВИЙ ШЛЯХ

ОРГАН
ПЛАСТОВОЇ ДУМКИ

Торонто — Канада

Ч. 2(49)

квітень - червень

Редакційна стаття

ЩО ПОВИННО БУТИ ПРЕДМЕТОМ НАРАД VII ЗБОРІВ КУПО?

Минуло десять років від першої сесії ПКД, зближаємося до чергових зборів КУПО. Аналізуючи звіти з діяльності пл. проводів, спостереження над життям практиків і теоретиків пластового виховання, необхідно нам зробити підсумки того, що ми виконали із схвалених численних рекомендацій ПКД, чого не зуміли, який вислід десятирічного періоду нашої діяльності у світлі усучаснення й утривалення Пласту в діаспорі.

Заки були схвалені рекомендації ПКД, у Пл. Шляху з р.р. 1966 до 1971 ГПБ помістила багато матеріалів, які були предметом нарад на конгресі. Вони були підготовкою до рекомендацій на ПКД, а самі рекомендації й доповіді виголошені на конгресі, стали для нас вихідним пунктом для плянування діяльності Пласту на всіх щаблях.

Чергові збори КУПО повинні б дати нам образ того, що ми виконали, чого не зуміли досягнути, образ того чи і як ми усвідомили об'єктивні причини наших занедбань. На черговому КУПО треба нам намітити реальні можливості, засоби й форми реалізації невиконаних постанов V і VI КУПО у найближчому майбутньому.

Коли мова про перший комплекс проблематики (ідейні основи і характер Пласту), що ними займався ПКД, вони незмінні. Правда, — нас непокоїть зацікавлення деяких кіл студентської молоді неомарксизмом чи троцькізмом, але ми не знаємо ґрунту і джерела того зацікавлення, нам невідомо в якій мірі старше пластунство виявляє це зацікавлення і чи воно ставить в будьякому аспекті ідеологію Пласту в сумнів. Ми повинні усвідомити собі, що в минулому й тепер ми не робили і не робимо ніяких заходів, щоб налагодити діяльність старшого пластунства як уладу. Знаємо як воно жертвовно діє у виховних кадрах, але це не є знаком заспокоєння духових потреб загалу старшого пластунства, його світоглядних шукань, його товариських потреб. Читаймо, що пише студентство Канади у своєму органі "Студент" (дещо з нього поміщене у ч. 1 (47) ПШ ц. р.). Це пекуча проблема, треба допомогти молоді зрозуміти її роллю в українській спільноті, вірно пізнати і розуміти українську проблематику.

Другий комплекс проблематики, що про нього мова у рекомендаціях, це всі складні справи нашого довкілля, справи пов'язані з церквою, родиною, школою та цілою сіткою тих інших середовищ, які мають вплив на наше членство. У цій ділянці багато нового; напр., проблема багатокультурності стає щораз актуальнішою у всіх країнах нашого поселення. Треба знати акції у зв'язку з нею і доводити їх до відома загалу членства та батьків, користати з позитивних плянувань програми урядів наших держав у цій ділянці.

Завжди актуальними у праці Пласту, необхідними є дослідити й практичні заходи, щоб піднести рівень співдії Пласту з церквою, школою, родиною. Життя принесло нове щодо дії церков: треба посилити релігійне виховання, шукати нових форм цього виховання, не можна залишати напризволяще релігійного виховання у нашій добі, такій неспокійній, захитаній безбожницьким егоцентризмом людини, браком дійсної мудрости щодо розуміння глужду життя, християнської інтерпретації справжніх його вартостей. У ділянці шкільництва, українознавчої освіти нашої молоді нам треба пожвавити свою активність. Про це читайте у статті "Українська освіта і наука та студентство" у цьому числі.

Третій комплекс проблематики на ПКД це організаційно-устроєві справи. У цій ділянці ми мало що виконали. Не

здобулися на створення Дослідно-плянувальної комісії при ГПБ, яка постійно слідкувала б за процесами та змінами внутрі Пласту й у довкіллі. Не покликали до життя і спеціального комунікаційного центру при ГПБ, в якому б діяло видавництво, преса, випозичальня радіомовлення, пластинок, фільмів, магнетофонних стрічок, ігор, ми не наладили тривалих форм контакту поміж пластунством в окремих країнах такими засобами як поїздки, вишколи, листування. Причина? — брак зрозуміння цієї потреби у загалу членства, а зокрема в провідників. Ми не сконцентрували своїх сил у відповідному напрямі. Що важливіше — не плекали достатньо сприятливої атмосфери для таких вартостей у нашому житті, як щирість, довір'я, респект, дружні взаємини, любов і пошана до тих, які жертвенно працюють, ми не сприяли їхньому ентузіязмові і всьому тому, що складається на високий тонус ідейности та активности нашого Пласту. А ми ж прагнемо того, щоб він мав досить сил у собі, щоб стояв на твердому національному ґрунті і міг протиставитись небезпекам і супротивним вітрам.

Хай же кожний з нас пригадає собі зміст рекомендацій, проведе аналіз їх змісту й свого особистого життя, свого вкладу в пластову діяльність, щоб, якщо не особистою участю у нарадах, то підготовкою делегатів свого осередка причинитись до успішних зборів чергового КУПО.

Франко поет національного сорому, та не того, що спалахне востаннє й згасне в чаді дальшого занепаду, а того, що революціонізує свідомість, змушує глибоко заглянути у власну душу і розгоряється в полум'я відродження. У цьому полягає велике й симіотоматичне значення Франкової творчости як поета української сучасности.

Франкова поезія, мов хміль, хвилює і збуджує ці сили і, мов іскра, підпалює почуття національної свідомости. В цьому полягає велетенське значення "дару", що його приніс поет генієві народу, в цьому лежить одна з численних заслуг співця, що проспівав нам бадьору пісню про гордість і честь народу.

Симон Петлюра

Ми і наш народ

Олекса Яворський

У 50-РІЧЧЯ СМЕРТИ СИМОНА ПЕТЛЮРИ

ОЛЕКСА ЯВОРСЬКИЙ учасник українських Визвольних Змагань, Лицар Ордену Залізного Хреста, нагороджений хрестом Симона Петлюри і Воєним Хрестом, поручник УГА і сотник Армії УНР, учасник Першого Зимового Походу, повітовий комендант і окружний ад'ютант УВО, політично-громадський діяч Підгаєччини, правник, журналіст, двократний посол до Варшавського сейму від УНДО (1928-35), тяжко побитий польською поліцією під час пацифікації Галичини 1930 р., в'язень польських тюрем і Берези Картузької, дивізійник, теперішній голова УНДО.

I

Згинув трагічно від куль московсько-большевицького агента Шварцбарта на вулиці Расін в Парижі 25 травня 1926 р. Президент Української Народної Республіки і Головний Отаман Війська УНР св. п. Симон Петлюра.

У тому часі Українська Держава була вже окупована московсько-большевицькими імперіалістами, проте її Голова Петлюра, який до кінця 1923 р. перебував інкогніто у Варшаві й, неначе той орел в тісній клітці, не міг провадити політичної діяльності. Осівши в Парижі, розвинув жваву організаційну діяльність між своїми, як теж пропагандивну діяльність на міжнародній арені, для якої в тому часі найкраще надавався Париж. Ішлося йому про те, щоб краще познайомити світ з українською проблемою, а одночасно освідомити й перестерегти провідників Антанти перед небезпекою, яку крило в собі визнання на теренах колишньої Росії советської влади. А що в тому часі Париж був фактично центром, тут політики дебатували про різні політичні комбінації, а що довкола особи Петлюри зачали були скупчуватися українські самостійницькі діячі, то в Парижі зачав творитися український політичний осередок самостійництва. Тож нічого дивного, що це занепокоїло Москву й вона доконала вбивства св. п. Петлюри руками свого агента, рішила в цей спосіб усунути з цього світу найнебезпечнішого для неї в тому часі українського політика і борця за

свободу України, думаючи, що з його смертю згине ідея, за яку він особисто боровся і яку пропагував. Цю диявольську думку вбивання провідників шляхетної ідеї схарактеризував найкраще Ісус Христос своїм учням у дорозі на Оливну гору словами: "Бо написано! Поражу пастиря і розсіпляться вівці стада". Та подібно, як розп'яття Христа не вбило Його науки, а навпаки, спричинилося до росту християнства, так теж і знищення Петлюри не вбило ідеї, не зруйнувало тих дороговказів на шляхах, якими ми повинні йти до її досягнення.

Ідеї Петлюри стали сьогодні всеукраїнськими. Петлюрівщина, подібно як раніше мазепинство, а в останньому часі боротьба УПА, частинно й бандерівщина стали для нас синонімами прямування і боротьби нації за незалежність, при чому ворог свідомо користується такими синонімами, щоб закрити перед світом правду, що не ціла нація, а тільки, як це твердить ворог, якась її частина, під кермою того чи іншого провідника, бореться проти окупанта.

Та для нас, головню тих петлюрівців, які боролися під його проводом, Симон Петлюра — це вождь, який очолював нашу боротьбу за державність і не раз як звичайний вояк брав участь у наступах армії. Він тоді, коли інші провідники зневірювалися в успіх дальшої боротьби і прямо повтікали за границю, залишився аж до Зимового Походу зі своєю армією і в найкритичнішій моменті сказав нам воякам, що єдино боротьбою, упертою і безкомпромісовою, може бути збудована Українська Держава. І ми цю боротьбу провадили, поки наш "союзник" не зрадив нас. Особи, які далі співпрацювали з Петлюрою, залишили нам якнайкращу оцінку його особи, його характеру й діяльності. Генерал М. Капустянський писав:

"Петлюра був вождь зв'язаний з духом нації, з її землею. Він відчував те, чого не могли передбачити інші політики. Характеристичною рисою його вдачі був творчий оптимізм. Він бачив лише майбутню Україну, боровся за яку закликав усіх. У цьому була, є і буде сила впливу Петлюри не тільки на сучасні, але й на майбутні покоління".

А прем'єр України Іван Мазепа висловився так:

"С. Петлюра, якому доля судила стати на чолі великого визвольного руху молоді Української Нації в р. 1919, лишить історичною постаттю, бо своєю вірою в перемогу, своїм завзяттям, непохитністю щодо основної мети — здобути незалежність України — він безперечно цього заслужив".

У споміні Олександра Шульгіна, міністра закордонних справ УНР, читаємо таке:

“Багато має заслуг Симон Петлюра, але ця впертість у закордонній політиці, мудрість його керівництва є однією з найбільших його заслуг. Завдяки однаковості і твердості нашої лінії закордоном, завдяки цілості, логічності нашої акції, завдяки систематичності праці українських політичних чинників закордоном, починають у світі українську проблему розуміти, і сподіваємося, що в час рішучий, коли як у 1919 р. знову будемо потребувати допомоги, Європа не буде вже дивитися на нас такими сонними, байдужими, а то й ворожими очима”.

Цієї характеристики вистачило б, щоб пізнати вартість Петлюри як провідника народу. Але що в деякого з нас ще надто глибоко сидить почуття меншевартості в оцінці провідників, що вийшли з нашого народу, і для яких слово чужинця більше важить, ніж свого провідника, то я на закінчення напроваджую думку росіянина, прихильника самостійності України, академіка Корша, висказану під час I-ої світової війни:

“Українці самі не знають, кого вони мають серед себе. Вони гадають, що Петлюра — видатний редактор, патріот, громадський діяч тощо. Це все правда, але не ціла правда. Петлюра безмірно вищий за те, що про нього думають. Він з породи вондів, людина з того тіста, що колись у старовину закладали династії, а в наш демократичний час стають національними героями. Живе він при несприятливих умовах, не може виявити себе. Та хто знає, чи зміниться все навкруги нас? А коли зміниться, буде він вождем народу українського. Така його доля”.

(Цитати з брошури “Симон Петлюра, Президент України”, Василь Іванис, 1952 р.)

II

Рік 1976, в якому припадає річниця 50-річчя трагічної смерті С. Петлюри, всі наші політичні й громадські організації проголосили “Роком Симона Петлюри”, закликаючи українську громадськість у вільному світі до гідного відзначення діяльності того нашого найідейнішого провідника доби української визвольної боротьби, який на вітварі Батьківщини склав найцінніше — власне життя.

Гідним відзначенням Року Симона Петлюри буде, коли українці у світі почуватимуть до особи Отамана такий глибокий пієтизм, що його виявляв він до борців, які загинули за Україну, звертаючись до українців напередодні Великодня 1926 року:

“Коли будете в церкві на 12-ти Євангеліях, слухатимете Слово Боже про страсті Христові, як будуть носити святу

Плащаницю біля церкви, як співатимуть радісне “Христос Воскрес”, згадайте про мучеників України, згадайте всіх, кого розстріляли большевики і про тих, хто зі зброєю в руках боронив нашу Рідну Землю від московських катів і своїх юд-запроданців, згадайте і помоліться за них”.

Св. п. Петлюра, пишучи згадану мольбу-заклик у справі вшанування пам'яті лицарів-мучеників, не припускав, що Він сам незабаром буде серед тих героїв, яких пам'ять доручав нам шанувати теж і в другій своїй статті, поміщеній в часописі “Тризуб” з 22 січня 1926 року з нагоди свята державности під заголовком “Пам'яті за поляглих”. У ній писав він:

“Хай сьогоднішнє свято навчить нас шанувати пам'ять поляглих і заповідливо пленати традиції боротьби за українську державність, такі чисті і прекрасні, такі ушляхетнюючі й окроплені святою кров'ю найкращих синів нації. А найголовнішою з тих традицій буде пам'ятати про неминучість відновлення боротьби тими самими знаряддями і під тими самими гаслами, що ними користувалися і ними одушевлялися жертви військових подій 1917-1920 років.

Великий чин наших лицарів вчить нас вірності ідеалам і вмінню підпорядковуватися. Тільки вірність і слухняність творять передумови успіху національної боротьби.

Вірність ідеалам є підставою внутрішньої сили ширших громадських об'єднань, до національного включно.

Наша вірність тим ідеалам, за які голови поклали незабутні лицарі збройної боротьби за українську державність з часів 1917-1920 років буде найкращою пошаною світлої пам'яті їх, того великого чину їхнього життя і нарешті глибокого змісту тієї думки, що її вклав законодавець в акт свята Української Державности”.

III

Як я вже згадав, рік 1976 є “Роком Симона Петлюри”. С. Петлюра став символом нашої дальшої боротьби аж до часу, коли гасло Незалежна Українська Держава перетвориться в дійсність! Щойно тоді українські мечі зможуть перекуватися на рала! Будуть різні способи вшанування пам'яті Петлюри: панахидами, академіями, зібраннями тощо, але я думаю, що найкраще вшануємо пам'ять Покійного, коли, вірні тим ідеалам, за які Він загинув, будемо у нашій щоденній праці не словами, а ділами їх реалізувати по думці Христової науки: “Коли любите мене, то зберігайте мої заповіді”.

На похороні великого гетьмана, творця Гетьманської України, полковник Зорка, промовляючи над домовиною, казав:

"Милий наш вожде, древній руський Одонацере, гетьмане славного Війська Запорозького і цілої Козацько-Руської України, Хмельницький Богдане! Промов до нас, братів своїх, хоч одно слово і навчи нас, як маємо без Тебе жити і поступати з сусідами-друзями й ворогами нашими. Скани і дай нам пересторогу, аби ми не були звойовані і побиті ворогами нашими!"

Теперішні й майбутні українські діячі, політичні пердусім, коли мова про "пересторогу", в кориснішій ситуації, ніж козацька старшина по смерті Богдана Хмельницького. Петлюра залишив нам у своїх писаннях, а головне в брошурі "**Сучасна українська еміграція і її завдання**" ясний дороговказ, за яким треба йти, щоб докінчити незавершену будову державности народу. А найголовніша точка його дороговказу, написана в листі з 28. 11. 1920 р. до тодішнього голови Ради народних міністрів, а пізнішого Президента УНР в екзилі Андрія Лівницького, все ще актуальна, звучить:

"Консолідація сил нації для однієї великої мети — збудування Самостійної Народної Республіки мусить бути однією з чергових і невідкладних завдань Правительства".

ЩО ПРО СИМОНА ПЕТЛЮРУ — ПРОВІДНИКА ДЕРЖАВИ І РЕДАКТОРА ГОВОРЯТЬ ЙОГО ЛИСТИ?

Листування є джерелом студій про життя визначних людей, воно багато говорить про реакції їх на події, на обставини, в яких вони живуть, відкриває тайники їх думок і почувань.

Чотири листи С. Петлюри, що їх містимо, допоможуть пізнати нам Великого Отамана краще, як довгі статті.

ЛИСТ ДО ФРАНЦУЗЬКОГО ПУБЛІЦИСТА ЖАНА ПЕЛІСЬЕ

Мій дорогий Пелісьє!

Багато вже минуло часу, коли я з Вами бачився. З цього часу пережили ми багато тяжких моментів і не один сивий волос вказує на ті болючі етапи тієї дороги, якою ми пішли. Ми маємо багато ворогів, але через те власне скристалізувалась єдність волі нашого народу, через те й запалало могутнім вогнем бажання нашої країни до власної суверенности. Під теперішню пору нашим найтяжчим ворогом є Денікін, який замість воювати з большевиками, обернуv проти нас гармати і кріси, які отримав від Антанти; його старшини заявляють ціл-

ком одверто, що коли буде повалено Україну, вони вестимуть війну з Польщею і Румунією.

Ми не отримали досі жодної помочі; ні амуніції, ні технічних апаратів, ні санітарного матеріалу. Нічого! Ах, коли б Ви знали, Друже, скільки трагічних моментів прийшлося нам пережити через це цілковите опущення нас! Траплялось часто, що нашим козакам бракувало патронів! І тоді приходилось їм класти свою голову в багнетній боротьбі з большевиками! Приміри їхнього героїзму й ті великі криваві жертви, які вони несли, це щось одиноке, нечуване в історії війни.

Три четвертини наших козаків без чобіт і одєжі; однак їх дух не погас! Ми не маємо ліків; тиф десяткує ряди нашої армії, багато з ранених вмирає, бо не маємо ні медикаментів, ні білля. А антантські держави, які проголошують високі принципи, забороняють Червоному Хрестові прибути до нас! Ми вмираємо, а Антанта, мов Пилат, вмиває руки, й нам не остається більш нічого, як кликнути їм: "morituri te salutant"!

Та Ви знаєте це добре, Друже! Остеронь від переворотів і політичних комбінацій стоять незмінні принципи гуманности і філянтропії. Для осягнення цих принципів закладено Червоний Хрест. Його відділ мусить прибути на Україну, щоб рятувати хворих і ранених і тим дати доказ, що милосердя й любов ближнього не знає різниць і що вона не ділить людей на добрих і злих, на овець і вовків!

Через Вас звертаюсь я до великої французької демократії. Її діяльність, її посвята мусить подвоїтись. Нехай вона трубить алярм! Нехай вона примусить того, кого слід, шанувати закони любови і людськості! Нехай французький уряд зніме блокаду і тим дасть змогу купити для нашої армії та нашого народу медичні средства і ліки.

У нас цього року гарні жнива, і ми за ці речі заплатимо хлібом, щоб тільки допомогти нашому народові, який гине на полях битви і якого нищать епідемічні хвороби.

Я вірю, що мій поклик не пролунає без сліду й що він знайде широкий відгомін у демократичних колах Франції.

Наш народ ненавидить большевиків і вважає їх своїми смертельними ворогами; так само відноситься він і до правих, деспотичних і жорстоких приклонників Денікіна. Ці останні вживають тих самих метод, яких вживають і большеви-

ки, і між одними і другими існує певного роду спільний стратегічний плян відносно України й українців. Денікін ллє воду на советський млин і цю воду доливає Антанта! Що за сумне явище! Тут мається діло з цілковитою політичною сліпотою! Я з цілого серця бажаю, щоб антантські кола увільнилися від подібної хвороби й почали дивитись на справи правдивими очима.

У тих тяжких трагічних умовах, серед яких будуємо свою державу, ведемо свою визвольну боротьбу, ми потішаємось думкою, що є люди, які мимо цієї загальної сліпоти правдиво оцінюють наше становище й усувають всякі перешкоди, пересуди, недовір'я. Це все дозволяє мені й моїм приятелям легше нести цей тяжкий хрест, який на нас поклато Провидіння. Ви, мій Друже, є одним з тих, хто *sine ira et studio* виступає в обороні нашої нації, і я вірю, що настане день, коли правда і справедливість побідить.

Дозвольте мені в доказ моєї вдячності за Вашу моральну поміч стиснути Вашу руку *Відданий Вам Петлюра*
28 жовтня 1919 року.

**

З ЛИСТІВ ДО ДМИТРА ДОНЦОВА

Дорогий Товаришу!

Давно не писав Вам. Вибачайте і не судіть. У мене тут були неприємні різні справи, що одволікали мене од листування — то службові, то особисті, був хворий, та потроху і редакційні. За всім цим угору ніколи було й глянути, ото ж і листування моє шкутильгало! Доля "Укр. Ж." дуже мене непокоїть: передплата не дала бажаних наслідків і хоч вона ще й тепер потроху капає, але з неї не можна ніяк покрити видатків видання.

...Ви мусите пам'ятати про "Укр. Ж.", і в найближчому часі прислати статтю, не кажучи вже про рецензії та обіцяні замітки про Усгаїніса в англійській та німецькій пресі. Мені дуже подобалась тема про "проклятого гетьмана в світовій літературі" (Мазепа), але майте на увазі цензурні умовини! В кожному разі, сповістіть, чи дасте що до найближчої книжки журналу — я особисто дуже втомився і мені часом так хочеться плюнути на службу і поїхати в Гоголь або в Зан-

збар, в крайнім разі посидіти в Відні за чашкою кави, звичайно Diadal, що є "найкращою в світі", і абсолютно забути про різні обов'язки комерційного підприємства і редактора "Укр. Ж.". Якось я вичитав у польського романіста — тема з життя познанських поляків, — що дуже тяжко бути поляком. На мою думку, все ж легше, як українському громадянину, а надто в такому місті живучи, як Москва. Маєте собі: майже жадне зібрання або вечірка не минає, щоб не довелося виступати в ролі спікера! Це пояснюється просто: мало хто вміє говорити "прилюдно" по-українському! Це знаєте дуже "мила" річ, яку я відчуваю дуже неміло.

Стискаю Вашу руку, бо далі часу писати не маю: принесли коректури з друкарні і треба їх всі перевірити. Хай Вам добре буде.

Ваш із сердечним привітом С. Петлюра
Лист без дати; адресат подає, що мабуть він з січня 1913 р.

Дорогий Товаришу!

Як одержите цього листа, будете вже знати про смерть Лесі Українки. Страшенна втрата для нашої літератури. В дану хвилю я не в силі морально про щось писати. Лише перемагаючи себе, звертаюсь до Вас із проханням, коли тільки це можливе, дати статтю про Лесю Українку. Цю письменницю Ви любите. Коли любиш когось — про того й пишеш гарно.

Ваш С. Петлюра

20. VII. 1919

Дорогий Товаришу!

Я не встиг одіслати написаного листа Вам, як одержав од Вас грізного листа з вимогами різних пояснень, з докорами тощо. Ця "література" не дуже мені "сі подобає", а надто, коли одержуєш її з рук людей, що мусіли б не чіплятись до дрібниць і брати на увагу комплекс тих обставин, які мають місце в житті кожної редакції. Сподіваюсь, товаришу, що Ви признаєте мені рацію, коли буду думати, що редакція журналу не є передаточна станція між авторами і друкарнею. Може десь такі редакції і є, але я в подібній жадної охоти не маю сидіти.

Ну, а потім питання про місце статті. Воно трохи дивно звучить у Ваших устах. Це ще більша дрібниця, але відповідь на неї — техніка друкування книжки. Про це все писати “ск-учно” і не хотів би більше ніколи повертатись до подібного листування, тим більше, що зараз я в досить неможливих умовах і стані себе почуваю.

Стискаю Вашу руку і прохаю вибачення, якщо щось сказав не до вподоби. Мені бо справді якось зараз “не по собі” і хотілось би усунутися рішуче од редагування журналу; особисто на цьому “кріслі” я дуже багато трачу: для себе нічого не можу придбати, бо навіть і ті короткі хвилини, що застаються поза службовою працею та редакційною роботою, забирає в мене всяка метушня, писанина, як приміром, “не в суд и осуждение” хай буде сказано, — оця, що її зладив на Ваші руки.

Я не можу нічого ні читати, ні писати, ні думати навіть. Хай його мама мордує!

Ваш С. Петлюра

Уляна Пелех

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ШЕВЧЕНКА І ІВАН ФРАНКО

Три основні проблеми спонукали нас висловитись щодо поданої теми: 1) Світогляд Івана Франка — його еволюція від молодечих пошуків і блукань у соціалізмі, марксизмі, інтернаціоналізмі до глибокого, всеохоплюючого національного переконання, яке мало свій вислів у творчості. Чи було воно плодом закономірного еволюційного розвитку, чи також і збігом щасливих обставин? 2) Тема Франко і Грушевський, що набирає тим більшої ваги тепер, коли радянська наука робить очайдушні зусилля, щоб роз'єднати ці два славні імена, поставити їх одне проти одного як ворогів не тільки ідеологічних, але особистих. 3) Вклад Івана Франка в осяги НТШ, коли мова про 100-річчя цієї особливої в українському житті установи.

Світогляд Івана Франка

У кожного уважливішого дослідника Франкової творчості (М. Євшан, М. Грушевський, М. Зеров і П. Филипович і сучасні

радянські: С. Кирилюк, С. Шабліовський) підкреслена питоменна у Франковому житті риса напруга сил у боротьбі. Франко боровся ціле життя з цілим градом катастроф: Франкові довелося жити в добі “космополітизму в політиці, натуралізму у мистецтві, атеїзму у релігії”.¹⁾ Прудон, Маркс, Бакунін, представники доктрин позитивізму, раціоналізму, соціалізму і анархізму говорили про закономірний розвиток суспільств і зводили патріотизм до “класової свідомості”. Тоді твори Чернишевських, Михайлових і Добролюбових затроювали молоді душі, zdeформовували і в декого нівечили ідеалістичне, чисте народництво специфічним російським мужикопоклонством. Такий ідеологічний комплекс епохи справді лягав каменем на груди думаючих, треба було гуртуватися в лави каменярів, щоб “лупати” цю “скалу”, яка унеможлиблювала поступ. Євген Маланюк каже, що Франко цю скелю мусів прорубувати невпинною, систематичною працею розуму. Франко писав: “Ти розумє-бистроуме, порви пута вікові”.²⁾ Розум Франка вивів з віри, але й привів його до “основ віри”, яка спалахнула з такою великою силою у “Мойсеї”. Франкові, який цілою своєю творчістю був саме явленням національного інтелекту, нашій національній мислі маємо завдячувати те, що ми не попали у прірву національного небуття. Франко поглибив і розбудував “інтелектуальний пролог”, що його вніс у нашу культуру П. Куліш. Франко підхопив його, доклав свою пайку та й двигнув уперед велетенським кроком на шляху національного поступу. Можна справді назвати чудом і пророцтвом інтелектуальні подвиги Франка, коли з'ясуємо собі, серед яких обставин він дійшов до ось таких висновків:

«...Всеможна сила держави (марксистської) налягла б страшним тягарем на життя кожної людини. Власна воля і власна думка... мусіла б щезнути... Виховання... зробилося б мертвою духовною муштрою. Люди виростили б і жили у такій залежності, під таким доглядом держави, при якій тепер у найабсолютніших поліційних державах нема й мови. Така держава стала б величезною тюрмою.

«А хто держав би в руках керму такої держави? Цього

¹⁾ Євген Маланюк, Франко як явище інтелекту, (Книга спостережень) “Гомін України”, Торонто, 1962, с. 120.

²⁾ Іван Франко, З вершин і низин. Книгоспілка, т. XV, Н. Й. 1960.

соціал-демократи не говорять виразно, та у всякім разі ці люди мали б у своїх руках владу над життям і долею мільйонів, якої не мали ніколи найбільші деспоти».³⁾

Франко назвав час, коли писав свої “мислі” на тему соціалізму (1898 р.), що він жорстокий, бо в ньому намножилося так багато недовір’я, ненависти, антагонізмів, що у нього був страх і побоювання: “напевне уже маємо, або будемо мати незадовго формальну релігію, основану на догмах ненависти та клясової боротьби”. І це він каже тоді, коли в цілій Європі громадянство бавилося, розважалося, а понад мертвечиною духового життя височів Маркс із своїм ученням про поступ.

До Франкового висновку про марксизм дійшов по досвіді інший славний колишній марксист, філософ Бердяєв, але щойно по революції 1905 року. Франко вже 1904 року знав такі вислови, як “державний соціалізм”, “комуністична держава”, “тріумф нової бюрократії над матеріальним і духовим життям суспільности”. Важливо, що цими словами він звертався до молодих українських неофітів марксизму.

Франко ще вповні неоцінений під оглядом його величезного вкладу в українську духовість. Ще дуже багато різних непорозумінь, неточностей і перекручень щодо його світогляду, життя і творчості. Проте ми вже всі прийняли твердження, що це велетень у нашій культурі. Як же він став ним? Чи міг це комусь завдячувати? Він же ж мусів боротися щоденно з оточенням, із “жебрачою бідністю” (вислів Павлика), з “недругами гнівними і сердитими”, з недугами, з розчаруваннями, що йому приносило життя через невдачі у коханні, через політичні інтриги, арешти. Як мусів він боротися із самим собою! Ніколи до року 1897 не було у нього змоги вийти у творчість, тобто мати змогу повністю віддатися творчості. Доля не дала йому, такому блискучому учневі Ягіча, навіть такої життєвої бази, як університетська катедра. Це за словами М. Євша-на був ніби “страшний фаталізм епохи”. М. Зеров підкреслює величність Франка саме в тому, що він здібний був на героїчне напруження, що дух його міг піднятися над обставинами

³⁾ І. Франко про соціалізм і марксизм. Рецензії і статті 1897-1906. Впорядкування, вступна стаття і довідки Богдана Кравцева. Видавництво “Пролог”, Нью-Йорк, 1966, с. 156.

і добою. Згадаймо хоч би такі літературні твори, як поезія з 1897 року “Опівніч. Глухо. Зимно. Вітер віє”, як статті “Der Dichter des Verrates” та “Nieco o sobie samym” — вони більше як найдовший доклад розповідать про духовий стан Франка. А все ж таки він його переміг. Сміємо твердити, що у цьому великою мірою допомогла йому щаслива обставина — приїзд до Львова М. Грушевського та запрошення Франка до співпраці в різних формах діяльності НТШ. Поруч з цим великим лікувальним для зболілої Франкової душі і втомленого організму фактом було те, що в 1898 році за почином молоді громадянство святкувало 25-річний ювілей Івана Франка, що заходами найближчих співробітників НТШ вийшов збірник на його честь, показник його творів, що склало воно на ювілейний дар йому близько 1400 корон, а НТШ доклало ще від себе, і що нарешті міг мати Франко власне пристановище у нововибудованій віллі. “Я ще молодий! — заявляє поет. — Ще сила є в руках і у душі. Ще поборемося, доле!” Десятиріччя 1898-1907 — це вершок Франкової творчості. Виходять поезії, проза, критика і публіцистика, літературні характеристики, наукові розвідки та монографії, що стали окрасою НТШ.

Можна сказати, що еволюція Франкового світогляду — це вислід його внутрішньої боротьби, але запитаймо себе, що могло б статися, якби не було зустрічі Франка з М. Грушевським, з усім гуртом співробітників у таких обставинах, в яких це здійснилося завдяки організаційним здібностям М. Грушевського, його хистові організувати громадську культурну і наукову діяльність?.. М. Грушевський зумів зорганізувати стільки ділянок діяльності НТШ, в яких міг себе виявити Франко, що справді можна припускати, немов доцільно він прибув до Львова, щоб спільно з Франком працювати для української науки.

У часі, коли стільки невдач мусів сприймати Франко, коли у серці не було тепла вже для дум, бо уста поета “заціпило морозом”, праця у НТШ могла розморозити уста, дала змогу вийти “небожатам” зародкам творів у світ і стати власністю народу. Цей момент переважливий, коли мова про тайни творчості, про творчий шлях “поета-страдника”.

Іван Франко і Михайло Грушевський

У досліджах Франкового життя часто зустрічаємо згадки про конфлікти поміж цими двома велетнями української нау-

ки. Але найбільше зрушилась загальна опінія про цю справу наслідком публікації споминів Анни Ключко-Франко п. з. **“Іван Франко і його родина”**, у яких авторка обвинувачує Грушевського в тому, що він “використовував” поетові сили, тиранізував його, “заздрих славі й авторитетові його серед громадянства” і тому, мовляв, відсував Франка на підлегле становище, zdegradував врешті на становище звичайного коректора, а згодом і “остаточно вибив ґрунт з-під його ніг”.

Спомини Анни Ключко вперше появились були у 6-й книжці київського місячника “Дніпро” за 1956 рік, а крім того, виправлені мовно і стилістично, вийшли вони у спеціальному збірнику “Спогади про Франка його сучасників” за редакцією О. Дея у Львові 1956 р., а також у значно поширеному вигляді в торонтському тижневику “Гомін України”, Торонто, 1956 р.

Проблема не була б такою важливою, якби большевики не використовували так завзято і максимально цих спогадів “доньки Франка” і не робили далекойдучих висновків проти великого українського історика та його творчости.

Ми не будемо зупинятися над деталями закидів, які ставить у цих споминах А. Ключко Грушевському щодо Франка. Відсилаємо зацікавлених до статті Володимира Дорошенка у “Сучасності”.⁴⁾ Большевики силкуються підірвати наукову вагу історичних праць Грушевського ще й з іншої причини. 4. 11. 1915 року І. Франко написав листа до В. Дорошенка, в якому терпко озвався про історичні праці Грушевського, кажучи:

«Не знаю, чи так дуже потрібно на різних языках товкти й перемелювати фальшиві історичні конструкції М. Грушевського, яких слабкість та нетривкість уже тепер відгуває кожний історик».

Цей лист В. Дорошенко передав до архіву НТШ, який залишився у Львові. Для большевиків — це великий документ. Але вони не покликаються на ряд інших, куди важливіших стверджень співучасників Франкової співпраці з Грушевським. Ось сам Грушевський оповідає докладно про те, як почалася співпраця його з Франком, у статті **“Апостол праці”**, надрукованій в “Україні” (Київ, 1926, кн. 6). До НТШ наблизився

Франко щойно тоді, коли НТШ було перетворене з корпорації у наукове товариство, тобто коли ним почав керувати Грушевський. Грушевський називає “незабутнім” момент, коли Франко “виелімінований” відразу з українського і польського громадянства, розчарований у своїх друзях-радикалах, опинився серед невеличкого, але сильного своєю щирістю гурту співробітників НТШ, коли на вечірці, що її влаштувала молодь, молодь вітала своїх ідейних провідників, а серед них у першу чергу Франка. Незадовго у своїй ювілейній промові Франко заявив свою догму праці, яку він так послідовно здійснював усе своє життя, але висліди якої найплідніші були в НТШ. Обидва мужі тісно співпрацювали аж до 1908 року, до часу Франкової катастрофи — паралічу. М. Грушевський пише у своїх споминах:

«Співробітництво у наукових виданнях Шев. Т-ва, ЛНВ, у Видавничій спілці і в різних культурних заходах, що ми їх на спілку підіймали рік за роком, все тісніше зв'язувало нас і витворювало між нами братство праці, яке не маніфестувалося в голосних деклараціях, але мало міцні підстави в спільності завдань, в солідарності, в тактиці, в безмежній довір'ю й поважанню»... «Франко цинив наше співробітництво, — певну витриманість і авторитет, який приносила моя угасть у роботі».⁵⁾

Коли Грушевський пробував трохи себе розвантажити і хотів зняти своє ім'я із ЛНВ чи іншої установи, Франко його спиняв, Грушевський залишався, хоча це було йому тяжко.

Особливо часто і близько співжили Грушевський і Франко, коли вони обидва будували собі хати під містом, а потім жили поруч і кожного дня мали нагоду обговорити певні події та зайняти становище супроти них. Такі були справжні взаємини поміж Грушевським і Франком згідно із споминами самого Грушевського і В. Дорошенка та інших їхніх сучасників.

Щождо критичних висловлювань Франка про вартість історичних праць М. Грушевського, то це звичайно розходження двох поглядів на наукову проблему. Грушевський відкидав норманську теорію початків української державности, а Франко приймав. Вони різно оцінювали деякі спірні в науці проб-

⁴⁾ Володимир Дорошенко, Іван Франко і Михайло Грушевський. Сучасність 1 (13) Мюнхен, 1962.

⁵⁾ В. Дорошенко, Іван Франко і Михайло Грушевський, Сучасність, Мюнхен, 1962, с. 29.

леми історії України чи то скитського, чи хозарського періоду. Але ніколи Франко не твердив, що історичний процес України невідрубний від московського чи що історик пофальшував історію України, чого так прагнуть марксистки.

Франко, що займався давньою історією України, і тут розминувся з Грушевським, але випускаючи друком ці свої праці, **“Причинки до історії Русь-України”** (Львів, 1912), написав у передмові:

«Оці критичні уваги, з якими я зважився поділитися з широкою публікою, нехай будуть доказом того, що глибоко поважаючи автора цих праць і багузи в ньому одного з визначних деіагів нашої національної ідеї, я старався вникати в суть і основи його праці, не легковажує собі нікого в ній і не замикаючи огей ані на її високі прикмети, ані на деякі слабкі сторони».

Це науковий стиль і повага науковця. І не на приватному листі, написаному під впливом хвилини, до того ще в часі недуги, що об'являлася галюцинаціями, привидами, втечею з реальности.

У своїй брошурі **“Молода Україна”** (Львів, 1910) Франко ось так висловлюється про Грушевського:

«головік широкої освіти, незламної волі і невизерпаної енергії, що сполукає у собі серйозність і критицизм угенного історика з молодежим запалом...».

Обидва світочі нашої культури доповнювали себе у праці. Під фірмою НТШ почалося багато-багато акцій, які вони спільно плянували, проводили в життя; згадати б ювілей 100-річчя появи **“Енеїди”**, участь у ньому Франка своєю поемою **“Великі Роковини”**. Франко переживав ці святкування і вияв національної свідомости в галицькому громадянстві — кажуть дослідники — більше, ніж свій власний ювілей. За їх почином і вкладом праці відбувалися академічні виклади для молоді у Львові, вони створили фонд ім. Грушевського для стипендій молоді на високі студії, молодим адептам науки, вони організували фонди на наукові експерименти, вони добилися виміни книжками-виданнями НТШ із світовими науковими виданнями і цим зібрали велику бібліотеку НТШ (100.000 книжок), одну з найбільших бібліотек українознавства. Це тільки згадки про маркантніші їхні акції. Зацікавлених відсилаю до праці Любомира

Винара п. з. **“Михайло Грушевський і Наукове Товариство ім. Тараса Шевченка”**, в-во Дніпрова хвиля, Мюнхен, 1970.

Наукова діяльність

Вклад І. Франка у науку загально відомий. Спадщина його багата на критики, рецензії, огляди, передмови до творів, коментарі, причинки, статті, реферати, доповіді, малі розвідки, некрологи науковців з рецензіями їх творів. У деяких з них заторкуються суспільно-політичні та економічні проблеми. Списки заголовків його праць зладили М. Павлик у 1898 році і В. Дорошенко у 1918 і 1930. Наукову творчість можна поділити на дві групи: 1) дослідження народної творчости, що тривало з кінця 70-их до 80-их років, виповнене молодечими ідеями, “напоєне радикальним і соціалістичним духом”, як сам про це висловлюється, сповненим принципів позитивізму і реалізму; 2) друга група з 90-их і 900-их років, у якій Франко виявляє завершену особовість, повагу у підході до наукової проблематики, шукання правди, а з тим заглиблення в живе джерело національних ідеалів українського народу. Тоді, коли перша доба Франкової наукової діяльності позначена впливами еволюціонізму Дарвіна, Гекля, позитивізмом Конта, Спенсера, матеріалізмом Маркса, реалізмом Добролюбова, Чернишевського, Еміля Золя, Болеслава Пруса, Панаса Мирного й інших, у другій, зрілій групі наукових творів знайдемо повне заперечення вартостей марксистської ідеології і навпаки, Франко вказує на її шкідливість. У статті-рецензії на книжку А. Фаресова **“Народники и марксистки”** (надруковану 1899 р. в Петербурзі) Франко висловив цілком негативне ставлення до марксистських теорій і тенденцій; він стверджував, що “соціалдемократизм краде душі, напоює їх пустими і фальшивими доктринами і відвертає їх від праці на рідному ґрунті”, а цим для українства він далеко гірший ворог, ніж російське самодержавіє і російська цензура. Цей тиск є тиском фізичної сили, може зв'язати руки, але соціалізм “краде душу”.

Академічні студії завершив І. Франко ступенем д-ра філософії Віденського університету, габілітувався в університеті у Львові (1895), був д-ром філософії гоноріс кавза у Харківському університеті, членом кореспондентом Т-ва Narodopisna Společnost Cechoslovenska у Празі, Verein für Österreichische Volkskunde, почесним членом “Просвіти” і “Рідної Школи” у Львові

від 1913 р., директором Філологічної Секції НТШ від 1899 до 1913, головою Етнографічної Комісії та членом інших комісій тієї ж Секції НТШ.

Проте, не зважаючи на високі кваліфікації, на високу оцінку його наукових праць фахівців (серед них Вартослав Ягіч), на природні особливі обдарування Франка, йому не довелося стати науковим співробітником в офіційній державній установі. Тому із скромности, мабуть, а може під ударами долі, висловився про себе Франко ось якими твердженнями:

«У нас довго ще будуть потрібні такі, як я, щоб розбуджувати інтерес до духового життя і згромадити матеріял, обтесаний бодай згрубого. Фундаменти все так будуються, а тільки на таких фундаментах, на таких стінах може з гасом здвигнутися пишне, сміле склепіння».

Поет називав себе мулярем, що залатувє кожну шпарку в національній будові. Франко хотів бути “цілим чоловіком”, зв’язаним усіма нервами із сучасним життям свого народу, його потребами, завданнями, змаганнями і прагненнями.

Роки 1898 до 1907, що їх записала історія як десятиріччя, у якому настало найвище завершення творчости Івана Франка, які дали нам найвеличніші твори його духа, не випадково получені із НТШ. Багато моментів склалося на те, що Франко міг у цих десятиох роках написати свої найкращі твори, міг дати стільки наукових праць, стільки дослідів над українською літературою, стільки різnorodних виявів свого генія.

У НТШ був Франко спочатку членом Виділу, а з 1899 р. став дійсним членом, а в 1904 р. почесним членом. Коли ж прибув до Львова М. Грушевський і 1897 року став головою НТШ, тоді Франкове життя увіллалося повністю в українське річище. Поет і мислитель знайшов тут не тільки матеріальне забезпечення, захисне пристановище після стількох життєвих буревіїв, які його зустріли якраз у тому часі, коли Грушевський заходився організувати наукову діяльність НТШ. Від цього часу і до смерті Франко мав змогу працювати виключно для українського народу, писати свої твори українською мовою про те, що треба було, що було на першу потребу. Група науковців, згуртованих у НТШ, була тією моральною силою, що своєю щирістю і працьовитістю створювали відповідну атмосферу й середовище для успішної діяльності. Тоді Франко свою мудрість справді міг щедро ділити з ближніми.

Франко стає поруч М. Грушевського у всіх спірних питаннях, які ставалися у житті НТШ. Коли наукова діяльність почала нагально розвиватись, треба було виготовити новий статут. У склад комісії, що мала виготовити проект цього статуту, входив і Франко. Зміна статуту, яка головним чином в’язалася із зміною щодо дійсних членів, які мали б вирішувати про наукові праці Товариства і бути вибраними членами наукових секцій, не перейшла. Це наробило багато шуму в 1895 і 1896 роках, бо мова справді була не про НТШ, але про партійні порахунки. Зреклися головства усі три провідники секції НТШ, а серед них І. Франко. Збори НТШ у 1897 році були переломовими і вони вирішили долю Т-ва. З партійних мотивів не працював у Записках НТШ спочатку І. Франко, бо його до того спонукав Драгоманів. Тому й перші ЗНТШ під оглядом матеріялів та їх укладу не були на висоті. Коли ж ЗНТШ перебрав Грушевський, вони стали переглядом наукових праць, зв’язаних із Україною. У НТШ почали гуртуватися наукові сили, вони не мусіли шукати місця у чужих виданнях для своїх праць. Л. Винар подає перелік наукових сил, що тоді стали співробітниками ЗНТШ, а між ними такі імена, як Іван Франко, О. Кониський, О. Лотоцький, Іван Крип’якевич, В. Липинський, О. Колесса, Василь Щурат та багато інших. ЗНТШ стали в роках 1895-1914 найповажнішим українознавчим журналом, вони створили цілу епоху у розвитку української науки і культури.

Інша важлива ділянка праці Франка в НТШ — це була праця у Комісіях НТШ. В Археологічній Комісії Франко опублікував “Пам’ятки українсько-руської мови і літератури”; за його ж власною редакцією вийшло їх 7 томів. У них містилися старозавітні апокрифи, що їх зібрав Франко, попередивши відповідними 4-ма передмовами у 5-ти томах, під назвою “Апокрифи і легенди з українських рукописів”. Ця праця — це причинок до нашого ренесансу. Франкові апокрифи — особлива заслуга для української науки, студія над духовістю старої і ранньохристиянської доби, яка піднесла із попелу забуття і збудила пошану до пам’яток давнього духового життя нашого народу, студія ця відкрила факт, що існує суцільне пов’язання нашої “літературної традиції і духових інтересів упродовж довгої історії” — писав у передмові Франко (1902).

Праці Етнографічної Комісії НТШ — це ціла епоха в науці. Збирання етнографічних матеріалів, що стало таким загальним під впливом романтизму, принесло українському народові великий розголос, захоплення українською народною поезією. Захоплюється нею багато чужинців: Доленго Ходачковський, Я. Бандтке, Цертелєв, Л. Червінський, Б. Гакета, С. Бредецький та інші — усі вони збирали народню творчість і писали свої праці, підкреслюючи високопоетичний геній українського народу і чисту мораль. На переломі 19 і 20 віків центр дослідів над етнографією переходить до Львова саме завдяки Франкові, Грушевському, Гнатюкові, Вовкові, їх великій організаційній, збирацькій та видавничій праці. Етнографічна комісія, притягнувши до праці етнографів усієї України, розгорнула велику дослідну працю. Особливі заслуги мала 3-річна етнографічно-антропологічна екскурсія під проводом Вовка, при співучасті Франка й інших, та допомозі спеціальних анкет, якими були охоплені всі землі України. Цей етнографічний матеріал, який опрацювали фахівці такого рівня, як Франко, Вовк, Гнатюк, був видрукований у “Етнографічному Збірнику” і “Матеріалах до укр. етнології” у ЗНТШ.

Франко, довголітній директор Етнографічної комісії, дав українській науці кілька монументальних праць з ділянки етнографії і фолклору. Кілька томів приповідок “Галицько-руські народні приповідки” (Етн. Збірник т.т. X, XVI-XXIV, XXVIII) не мають собі рівних у слов'янських мовах, перевищують подібні чужомовні праці. Крім того, цінними його працями є “Студії над українськими народними піснями” (1913); його “Народний календар” і “Айне Експедиціон інс Бойкенлянд” свідчать про його глибоке розуміння ваги етнографічних дослідів над найціннішими перлинами нашої народної поезії. Досліджуючи пісні, Франко підкреслює їх зв'язок з історією народу, з його нац. свідомістю та соціальним почуттям, із психологією цього народу.

Цікаво підкреслити, що дослідники, згуртовані під проводом Франка в Етнологічній Комісії НТШ, якраз тоді, коли у світовій науці відбувалася боротьба поглядів народницького романтизму і позитивістичного, “реалістичного” народництва, трималися порівняльної методи, старанно вишукували у народній творчості питомі національні елементи і стежили за їх розвитком на тлі загальнолюдських культурних процесів. Франко

уважав, що завдання етнографії “відрізнати національне від інтернаціонального”, стежити, як література засвоює собі “чужі форми і що вносить свого в загальну скарбницю літературних тем і форм”. Висліди дослідів цієї комісії (В. Гнатюк і Ф. Колесса) зібрані у десятках томів “Етнографічного Збірника” і “Матеріалів до української етнології”, у згаданих вище працях І. Франка про приповідки і пісні. Ці праці дали змогу М. Грушевському дати нову концепцію теорії української народної літератури і обрядности, прикладаючи до української етнографії засади соціологічної школи Дюркгема, яка розглядає соціальну праісторію і нар. творчість у соціологічному освітленні.

Етнографічні Збірники почали виходити в 1895 році за редакцією М. Грушевського, але з 1898 року основано окрему Етнографічну Комісію НТШ, яка координувала збирання етнографічного матеріалу і видавала “Матеріали до української етнографії” за редакцією Ф. Вовка та І. Франка. Видала вона до 1913 року 18 томів цієї серії.

У 1898 році почали також виходити Збірники Філологічної Секції, у яких друкувалися літературознавчі праці О. Кониського, твори М. Драгоманова; згодом (1901) почали виходити серії **Української Руської Бібліотеки**, у яких друкувалися класики української літератури.

У цьому ж самому 1898 році почав виходити славнозвісний журнал “Літературно-Науковий Вісник” замість тижневика для родин “Зоря” (1885-1897), за редакцією спочатку М. Грушевського, а згодом Франка і Гнатюка, Франко був від початку у редколегії ЛНВ, бо Вісник заступив також і місячник літератури, науки і політики “Життя і Слово” (1894-97), редактором і власником якого був І. Франко. ЛНВ завдяки тому, що співробітниками його у львівському періоді стали найвизначніші інтелектуальні сили тодішньої України, завдяки таким редакторам, як Франко, і Гнатюк, став у короткому часі справжнім європейським журналом.

ЛНВ став журналом, у якому могли містити свої твори українці з цілої України, згадати б хоч би кілька прізвищ: С. Єфремов, О. Кониський, А. Кримський, А. Леонтович, Г. Хоткевич, В. Винниченко, Б. Лепкий, В. Стефаник, М. Черемшина, В. Пачовський, В. Дорошенко, Б. Грінченко, А. Жук та багато інших. Але найголовніше це те, що праця в ЛНВ не тільки мала матеріальну базу для життя Франкові, але тут він міг віддати

своїх найкращих 10 років життя для української науки й літератури. Це мало велике значення для дальшого розвитку НТШ. Журнал займав не тільки найчільніше місце в культурному розвитку України, але й спричинився до будови української соборности — культурної і державної.

Спочатку ЛНВ виходив як орган НТШ, але згодом він перейшов до Української Видавничої Спілки, заснованої з почину М. Грушевського. Під фірмою НТШ вийшло 88 окремих випусків ЛНВ. Це своє соборницьке і культурне завдання журнал вповні виконав, не зважаючи на різні перешкоди з боку російської державної адміністрації, яка в 1901 році заборонила поширення ЛНВ на території України, окупованої Росією. Проте у 1907 році М. Грушевський переносить друк ЛНВ до Києва у зв'язку із лібералізацією політичного життя в Російській імперії та скасування заборони української преси. Це потягнення М. Грушевського спричинило багато негодування серед галицького громадянства. І. Франко більшої участі у праці ЛНВ після перенесення до Києва не брав, співпрацював у журналі ще до 1910 року.

Франко-мислитель шукав ясности у собі та в довкіллі, тому мусів боротися, протестувати. У НТШ він знайшов пристановище, що допомогло йому увійти у творчість для свого народу повністю. У тій творчості він виявив свій ідеал провідника народу, який бореться з моральним матеріалізмом, з демагогією Датанів та Авіронів. В особі Грушевського знайшов доброго товариша своєї боротьби і праці. Вислід її — 120 томів ЗНТШ, випуски ЛНВ, 14 томів праць Філологічної секції НТШ, 59 випусків Хроніки НТШ і багато іншого — це справді, справді епоха у розвитку науки і культури.

Бібліографія:

- 1) Іван Франко, *Молода Україна*, Руська книгарня, Вінніпег, 1920.
- 2) Іван Франко про соціалізм і марксизм. Рецензії і статті 1897-1906 рр. Впорядкування, вступна стаття і довідки Богдана Кравцева, Нью-Йорк, 1966.
- 3) Любомир Винар, Михайло Грушевський і Наукове Товариство ім. Тараса Шевченка, в-во Дніпрова Хвиля, Мюнхен, 1970.
- 4) Анна Ключко-Франко, Іван Франко і його родина, Ліга визволення України, Торонто, 1956.
- 5) Володимир Дорошенко, Іван Франко і Михайло Грушевський, Сучасність ч. 1 (13), Мюнхен, 1962.

ХТО НАШ ВОРОГ, А ХТО СОЮЗНИК-ПРИЯТЕЛЬ?

Або чи кожний марксист-комуніст є наш ворог?

(Дискусійне)

Таке питання може видаватися дивним, бож читаючи різні українські часописи і політичну пропаганду, кожному повинно бути ясным. Одначе в дійсності так ясно це не є. На першій сторінці "Лиса Микити" в лютьневому числі є великий образ-кариатура розмови радієвих звітодавців з українським професором Леонидом Плющем, якого недавно завдяки наполегливим вимогам українських і чужих учених (навіть комуністів) звільнено з психіатричної "лікарні" в УРСР. Під тою карикатурою два дуже короткі речення: Плющ "Я марксист", а звітодавець, обернувшись до своїх товаришів, "Він що, здурів?" Оця карикатура і вище наведені слова спонукали мене написати оцих кілька дискусійних думок, щоб відповісти на поставлене в заголовку питання.

Чомусь у цілій нашій політичній пропаганді засвоїлася думка, що кожний соціаліст чи комуніст є наш ворог. Тому і потворилися різні антибольшевицькі чи антикомуністичні ब्लюки, і бідний радіозвітодавець уважає заяву проф. Плюща чимсь нерозумним. Коли я запитав одного адвоката українця, чи проф. Плющ є наш ворог, чи приятель, то він відповів, що він ще не виробив собі думки про те. Це ще підсилює мій намір почати дискусію на цю тему, бо в нашій політичній пропаганді чомусь змішується два поняття: соціалізм-комунізм як ідеологія, що своїми початками сягає в старовину, аж до грецьких філософів, ототожнюється з московським імперіялізмом, що під покришкою цієї ідеології продовжує і удосконалює московський імперіялізм царів. Ще доки існував "Інтернаціонал", де провідну роль і рішальне слово мали червоні царі з Москви, таке ототожнювання мало своє оправдання, але під сучасну пору, коли з-під опіки Москви визволилися комуністи Китаю, Югославії, Албанії, ба навіть Франції, Італії і інших народів, то konieczністю дня є розмежувати ті два поняття і не шукати ворогів там, де їх нема, а всю пропаганду звернути проти одного ворога, яким був і є москаль — червоний, білий, а навіть демократичний. Зрештою, ми мусимо собі усвідомити, що Україну

зможуть і будуть визволяти мільйони українців, які живуть в Україні, а багато з них по волі чи по неволі є марксистки. Хіба ніхто з еміграційних політиканів не є таким наївним, щоб вірити у визволення України емігрантськими визвольними фронтами чи центрами і радами.

Коли буде проведена ревізія поглядів, то це може звести до купи наших розсварених політиканів і завершити таку коначну політичну консолідацію. При тій нагоді хочу поради́ти провідникам наших політичних центрів, рад, організацій чи партій, щоб вони не надто підкреслювали свої демократичні, монархічні, солідаристичні чи інші світогляди. Ліпше державно-політичний і суспільний устрій майбутньої Самостійної Соборної України залишити до вирішення українському парламента́тові чи конгресові в Києві. Вирішування тут на еміграції устрою майбутньої України є теж перешкодою для повної консолідації політичних, а в слід за тим і суспільних організацій і сил.

Кость Фіцик

**УКРАЇНЦІ КАНАДИ Й АМЕРИКИ
“ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ”
Олімпіада 1976**

Восени 1975 року в Торонто, сформувався Комітет для відбуття “Дня Української Молоді”, який влаштовують крайові організації Пласту, СУМ-у й ОДУМ-у в Канаді. Згадана зустріч молоді відбудеться в суботу, **24 липня 1976 року**, в місті Монреаль під час ХХІ Олімпіади.

Метою імпрези є продемонструвати світові, що в Канаді існує зорганізована українська молодь. Позитиви спільної зустрічі нашої молоді — великі. Поруч з тим, що чужоземні туристи й канадське громадянство матимуть можливість бачити добре зорганізовану українську молодь, взаємне знайомство нашої молоді під час такої імпрези її зближить і дасть можливість кращій майбутній співпраці.

У програмі “Дня Української Молоді”: **Молебень, святковий апель і мистецька частина.** У мистецькій частині візьмуть участь кращі ансамблі молодечих організацій Канади й Америки.

Закликаємо всю молодь та старше українське громадянство до численної участі.

Точніші інформації будуть подані в найближчому часі.

Комітет

Українська молодь у діаспорі

Ірина Баєр

УКРАЇНСЬКА ОСВІТА І НАУКА ТА СТУДЕНТСТВО

У журналі “Студент” (за грудень 1975, Торонто), у редакційній статті подана така інтерпретація ролі студентства:

“...Ми віримо, що роля студентства в кожному суспільстві — це вво́дження нових принципів, нових думок, нових шляхів у розвиток кожного суспільства. Тільки такою динамікою з боку молоді та студентства може дане суспільство зростати, примінюючи себе до сучасних обставин”...

Ця цитата дуже вимовно схоплює роллю молоді у народі. Вона наголошує розвиток суспільства, а бачить його тоді, коли молодь, зокрема студентство, своєю молодечею динамікою вносить нові ідеї, шукає нових шляхів їх здійснювання, коли студентство активне у спільноті.

Одна з найголовніших ділянок праці в громаді, де наше студентство повинно б виявляти себе в найбільшій мірі — це шкільництво. Саме шкільництво — найприродніше середовище, в якому може виявляти себе студентська молодь. Шкільництво зв’язане з освітою, наукою, воно вимагає всебічного знання, хисту, завзяття і посвяти, на які в більшості найспроможніша молодь.

Із шкільництвом пов’язаний дуже великий і складний комплекс проблематики. Тут треба й організаторів, фахівців-планувальників, авторів підручників, письменників для написання творів для дітей і молоді з сучасною тематикою, науковців для упорядкування правописної практики, треба методистів, теоретиків психологів, соціологів тощо. У цій доповіді постараюся розглянути хоч коротко сучасний стан нашого українського шкільництва, подам конкретні пропозиції щодо праці студентства у шкільництві.

У Канаді є українські школи початкові, середні і вищі. Початкове навчання відбувається у рідних школах, які охоплю-

ють передшкілля (на жаль, тільки у більших скупченнях українців) та 6-7 клас початкової школи. Такі школи діють при різних українських церквах і організаціях. Садочки відбувають свої заняття переважно під час тижня. Більшість початкових шкіл мають навчання в суботи, хоч є школи, які мають навчання 3-2 рази в тижні вечорами. Багато з цих шкіл організують додаткові двомовні класи для тих дітей, які не володіють українською мовою. Деякі школи зорганізували навіть вечірні курси української мови для батьків. Думаю, що подібний або й ідентично такий стан є й у США та інших країнах, де живуть українці.

Інший рід навчання є на заході Канади в державних школах, де українська мова, на бажання батьків, є додатковим акредитованим предметом, тобто зрівняна з іншими предметами, за які учні дістають оцінки.

Є ще новий рід навчання української мови в державних школах Алберти. Там 70% предметів навчають українською мовою. Уведено цей експеримент як одну з програм багатокультурності.

Середньошкільне навчання, яке охоплює класи 7 до 11, також має три роди шкіл. Є курси українознавства (рідні школи), в яких навчання відбувається в п'ятниці й суботи. Вони є при церквах і організаціях поруч з початковими школами. При цьому можна згадати, що на літніх оселях організацій відбуваються короткочасні курси українознавства (з наголосом на мову), використовуючи зорово-слухові методи. Тут приймають молодь від 12 до 18 років.

У державних середніх школах навчають української мови (в деяких і культури) як кредитованого предмету. Такі школи є у Саскачевані, Алберті, Манітобі й Онтаріо. Сюди можна також зачислити акредитовані українські курси в державних вечірніх школах, як також і такі курси, які дають посвідку закінчення курсу. У Торонті діє курс української культури.

Є й державні католицькі школи, у яких навчають української мови, літератури та історії, але вони не є акредитовані. Такі школи є в Торонті (оо. Василіян на Вестоні) і дівоча Академія в Анкестері біля Гамільтону.

У вищому академічному навчанні є три роди можливостей набуття українознавчої освіти: а) курси мови, літератури,

культури, історії та ін. в університетах, 2) Інститут Українознавства при Гарвардському університеті, 3) Український Вільний Університет у Мюнхені.

Скрізь тут студентство може й повинно набувати знання про Україну. Проте, коли брати до уваги можливості вести поруч навчання також і національне виховання, а воно завжди йде поруч, то найбільше нам повинно залежати на рідношкільному навчанні. Я ніяк не легковажу важливості державних шкіл, але, на мою думку, державні школи ніколи не матимуть здорової української атмосфери. Ми повинні знати, як підходити до цих складних педагогічних і психічних проблем із наукового погляду. Коли, наприклад, у католицьких школах навчають української мови як додаткового предмету, то лекції її бувають переважно при кінці навчання, або як скорочена додаткова лекція. Діти сприймають це додаткове навчання не радо. Де ж тоді можна говорити про українську атмосферу? Тому в рідних школах, де все звернене на плекання українського духу, така атмосфера існує, навіть і тоді, коли діти поміж собою таки розмовляють по-англійськи.

У рідному шкільництві, як я вже згадував, дуже багато проблем. Треба упорядкувати організаційну структуру шкільництва, налагодити керівництво шкільництвом у системі СКВУ, в окремих країнах, у містах, у школах. Нема узгоднених сучасних програм, підручників, брак кваліфікованих учителів, нема виробленої методики навчання. Рідних шкіл найбільше. В одному Торонті початкових шкіл 19, а середніх курсів українознавства 9. До цих шкіл ходять діти, зорганізовані в молодечих організаціях. На них можна і треба мати вплив, бо ж і їхні батьки ще найкраще розуміють потреби українознавства у житті й вагу національного виховання для своїх дітей.

Стан рідних шкіл вимовно ілюструє звіт референта українських шкіл при Раді КУК на Онтаріо:

«Хоч число дітей по школах ще помітно не зменшилося, то рівень знання угнів з української мови значно понизився. На це складаються такі причини: а) занепад рідної мови по українських домах; б) замало прикладаємо уваги до того, щоб у дітей викликати живий інтерес вивчати українську мову; в українському житті ми якось улаштуємося без української мови... про мову говоримо, але нею

не говоримо; в) брак відповідних підручників та допоміжної літератури; г) брак у нас кваліфікованих учителів».

Звіт цей кінчається таким висновком:

«У загальному треба сказати, що розвиток українського шкільництва залежатиме від того, наскільки українська мова залишиться живою і необхідною у нашому щоденному житті».

Необхідно пригадати над цими проблемами. У нас тепер велика потреба на кваліфікованих учителів, які є поінформовані про всі складності педагогіки, психології, що мають досконале знання української мови. Учителі мусять міняти свої методи навчання, залежно від обставин, від психічного стану своїх учнів, від часу, в якому навчають, від середовища, в якому живуть, від даної ситуації, у класі. У нас тепер така ситуація, що з кожним роком приходять до школи діти з меншим знанням української мови. Учителі це бачать, дискутують, ломлять руки, але дуже мало з них міняють свою програму і методику навчання. Ось приклад: у початковій класі (це дуже популярне в наших школах!) учитель сидить перед відкритою книжкою, діти також сидять (якщо потульні!) і дивляться на ту саму сторінку. Учителі не беруть до уваги того, що діти того самого віку по-різному, на різних рівнях знають українську мову, що й інтелектуальний та емоційний їх розвиток різний. У такій ситуації учитель мусить зорганізувати свою програму так, щоб кожна дитина могла індивідуально працювати з матеріалом.

Бракує також гуманного підходу до цих дітей. Учителі не думають, що треба їм пізнати кожного учня як індивідуальну істоту, у якої окремі потреби й спроможності. Скільки вчителів знають родинні обставини своїх учнів? Хто з них запитає дітей про їхні зацікавлення поза школою. Щоб цим дітям було цікаво перебувати у школі, щоб програма навчання була відповідна, треба вчителів відповідно підготувитися до лекції, а це може статися тоді, коли він сам має відповідне знання й наставлення до своєї праці з дітьми.

Найпекучішою проблемою у нашій громаді, коли мова про здоровий, життєздатний стан цієї громади — це проблема живучості української мови у житті молодого покоління. Розглядаючи питання української освіти, науки, шкільництва,

не можемо поминути проблеми мови. Стан її в діаспорі і в Україні дуже тривожний. Плекання розмовної української мови серед наших дітей і молоді катастрофально погіршується. Чому? Ми не створюємо її потреби у нашому житті, не користуємося нею навіть у студентському організаційному житті, а з тим зменшуємо її потребу взагалі, позбавляємо її права на існування.

Не місце тут виводити цікаві й потрібні та переконливі теорії про те, як прищеплювати чуття мови дітям, але звертаю увагу на це хоч би тому, що нам і цю справу треба вивчати з найновіших наукових джерел.

Будемо мати успіх з мовою в наших школах тільки тоді, коли всі українські середовища будуть виконувати свої виховні функції. Щоб рідна мова мала ґрунт і поживу, вона повинна знаходити в родинному житті якнайпильнішу дбайливість і пошану. Мова відіграє велику, у більшості вирішальну роль у розвитку й вихованні української духовності дитини. Науковці твердять, що знання рідної мови необхідне для гармонійної особовості дитини, а з тим і успішного національного виховання.

Серед батьків є такі, що не дбають про мову, бо самі її не знають, є такі, що самі знають мову, але толерують чужу в родинному житті, проте є й такі, що наполегливо дбають про українську мову своїх дітей. Мої учні другої класи різняться поміж собою найбільше тим, що одні мають чуття мови, набули автоматизацію рідної мови, а інші, хоч знають граматику, не знають, як висловитися.

Рідне шкільництво може продовжувати тільки те, що прищеплює дітям родину. Мову може прищепити тільки родина. Школа поглибить знання мови, навчить грамоти, допоможе набуті знання про Україну, уведе молодь у спільноту ровесників, а згодом у громаду, дасть почуття приналежності до української спільноти настільки, наскільки дитина увібрала в себе українство інтелектом, почуваннями, всією істотою.

Цим не хочу сказати, що ми не повинні цікавитися і навчати дітей з англomовних домів. Навпаки! Нам треба цій справі присвятити якнайбільшу увагу. Саме в цій ділянці потрібно багато молодих сил. Тут бракує програм, методики, підручників, психологічно-педагогічних вказівок. Треба студій, бо

це наша особлива проблема, проблема української діаспори "світових" українців, що духово зв'язані з Україною, але живуть поза її територією. У державних школах є спеціальні курси й підручники для навчання різних мов. Для навчання української мови майже нема таких підручників. Якраз студентство, вибираючи учительський фах, могло б у цій ділянці зробити дуже багато. Ми, що народилися в діаспорі, можемо найкраще виповнити цю прогалину на рідношкільному відтинку, бо ж самі виросли в культурі держав, у яких живемо. Нам найприродніше поєднати впливи культури держав і української.

Тим саме ми успішно могли б виконати свою роль, про яку мова у згаданій цитаті зі "Студента". Багато з нас ніколи не працювали з дітьми й не знають сучасної педагогіки, але це не значить, що ми як студенти не можемо допомагати у шкільництві. Ось кілька сугестій:

● Можна зорганізувати малу групу дітей та відбувати щотижневі заняття з ними. Можна піти з ними на ковзани (совги), на санки, на дитячий концерт. Діти дуже багато з таких зустрічей з нами скористають. Вони відчуватимуть себе членами української групи, дамо їм нагоду плекати українську мову, познайомимо їх з даною ділянкою української культури, з життям громади.

● Студенти можуть зорганізувати лялькові театри або театральні вистави. Такі вистави можуть загостити до всіх українських шкіл і організацій. Це було б великою допомогою школам. Ми ж знаємо, що наші діти не мають імпрез, ні іншої форми культурних розваг. Це колись у ХІХ ст. українські студенти робили у недільних школах. Їх запал і патріотизм були тим світлом, до якого зверталися тодішні українські діти, запалені національними — свідомістю і почуттями.

● Студенти можуть накрутити цікаві ленти з казочками і до них підшукати відповідні звукові матеріали (мелодії, пісні та інші музичні ілюстрації).

Студенти могли б допомагати українським школам різними формами праці, щоб творити для них українське культурне середовище, а що найважливіше — самі ставати ми повинні вчителями у рідних школах.

Також і на курсах українознавства є ті самі браки: брак фахових учителів, усучаснених програм і відповідних підручників. Нам треба більше знати про життя в діаспорі. Чому учні не листуються з дітьми в Югославії, у Південній Америці, чому так мало вчителі приділяють уваги вивчання проблем сучасної України? Чому середньошкільники не знають літератури "Самвидаву" і творчості шестидесятників?

Було б куди успішніше навчати, наприклад, українського мистецтва, коли б учителі відвідували з учнями вистави картин, музеї. Чому не зорганізувати зустрічі з мистцями, письменниками, поетами, щоб потім проаналізувати все побачене й почуте на лекціях чи на додатковій зустрічі з учнями? При навчанні релігії успішніше було б показати учням церкву, пояснити все наочно, замість сухих теоретичних викладів. Якраз тут є велике поле до дії студентству, щоб практично знайомити молодь з нашим культурним життям — з музикою, театром, образотворчим мистецтвом, організуючи для учнів відповідні імпрези, прогулянки, дискусії. ЦЕСУС до справ шкільництва повинен мати найближче відношення, бо ж воно — це нам, студентам, найближча й найважливіша ділянка громадської праці. Вона й найголовніша у житті діаспори.

Дуже пекучою справою, що нею могли б зайнятися студенти, є організація українознавчих інститутів для тієї молоді, яка, закінчивши середньошкільні курси українознавства та йдучи в університети, втрачає будь-який зв'язок з українськими студіями. Напевно багато студентів інженерії чи медицини радо записалися б на студії українознавства, якщо б вони відповідали їм своєю програмою та щодо часу. Не завжди є така можливість на славістичних відділах університетів. У спеціальних українознавчих інституціях молодь могла б продовжувати академічне вивчання українознавства, бо можна було б навчання побудувати у такому часі, щоб була змога студентам його пов'язати із студіями в університетах. Напевно такі інститути більшою мірою заактивізували б і викладачів, і молодь, і громадянство довкола потреб українознавства в громадах; збагачення бібліотек, руху книжок у них; усе це збагатило б і поглибило б наше громадське життя.

Студентство зацікавлене академічною українознавчою освітою і як викладачі, і як учні. Нам треба пам'ятати, що

саме з наших рядів у майбутньому українська наука черпатиме кадри працівників для всіх ділянок культурного життя: священників, мовознавців, літературознавців, істориків, дослідників психологічних і соціальних процесів діаспори, театрознавців, словом — знавців усіх ділянок українського життя. Тому ми, теперішні студенти, вибираючи професію, повинні мати на увазі потреби української громади, а зокрема шкільництва. Не забуваймо, що кожні студії можуть мати український аспект, тобто — що б ми не студіювали, треба наші студії в'язати з потребами нашого народу. Ось приклади:

Щоб виготовити відповідні відручники для дітвори в діаспорі, треба студій не тільки самої дисципліни, але й методики, психології, соціології, літератури тощо, бож умови діаспори створюють зовсім інші проблеми, яких ніхто не вивчить так як ми, студенти, що народились і живемо поза Україною, але маємо глибокий зв'язок з нею. Знання педагогіки потрібне нам не тільки в школі, але й як майбутнім батькам. Тепер дуже потрібні доповіді на ці теми сучасним батькам.

Щоб підняти рівень громадського життя, треба нам активізуватись на всіх ділянках культурного життя: у церковних громадах, в об'єднаннях письменників, мистців, в учительських об'єднаннях, у редакціях, у спортових товариствах; не згадую вже про те, що наш перший обов'язок бути активними в молодечих організаціях, у яких ми виростили.

Кузнею, в якій ми могли б набути відповідні вміння та підготовку, можуть стати українознавчі інститути. Уважаю, що цій справі ми повинні приділити якнайбільше уваги. Свідомо не згадала я про потребу участі студентства у політичному житті. Очевидно, студенти повинні цікавитись політикою, але вона ніяк не повинна відвертати їх від культурно-освітньої і виховної праці на рідному ґрунті.

**

Стаття ст. пл. Ірини Баєр, фахової учительки дошкілля, учительки молодших класів української школи, зв'язової у Пласті та громадської діячки, була виголошена на З'їзді ЦЕСУС-у в Філадельфії м. р. Серед учасників цього З'їзду не було багато таких, які погоджувалися з думками доповідачки, проте дискусія прихильна їй на ці теми продовжувалася на сторінках "Гомону України" (1. 5. і 8. 5. ц. р.) А що думає загал наших читачів про порушені проблеми? Що на це старше пластунство? **Реданція**

НАШІ ВТРАТИ

Відійшли у вічність з пластових рядів:

Пл. сен. Оксана Плойко-Воскобійник, член Куреня УПС "Буриверхи", новацька і юнацька виховниця, гніздова і зв'язкова, бунчужна пластових таборів на "Новому Соколі", здобувши вищу освіту в ділянці французької й англійської мов та літератури, працювала на відповідальному пості. Захворіла після народження доні Роми. Заробіткова праця, яку мусіла виконувати, не зважаючи на недугу, вкорочувала її життя.

Покійна поважні суми жертвувала на Пласт, була членом добродієм УВАН, жертводавцем Українського Ветерана — Українського Інваліда. Була зразковою матір'ю, пластункою, любленою членкою свого куреня. Народилася у Києві, 13. 8. 1938 р., померла **20 серпня 1975 р.**

Пл. сен. інж. хем. Володимир Лев Ерденбергер, член Загону УПС "Червона Калина" V-го Куреня УПС, братчик-основник, колишній канцлер і досмертний Січковий Дід Загону, колишній секретар ГБ УПС, кількакратний голова Пластової Станиці та голова ОП УПС у Клівленді, заслужений у придбанні пластової оселі "Писаний камінь" і пл. дому в Клівленді, провідний член громадських організацій і установ, шляхетна людина і щирий друг. Народився 11 квітня 1908 р. в Стрию, помер **16 лютого 1976 р.**

Пл. сен. довір'я Володимир Гайдук-Боберський, член 23 Куреня УПС "Хмельниченки", воїн УПА, суспільно-громадський зокрема церковний діяч на терені США. Помер внаслідок нещасливого випадку на 52 році життя **4 лютого 1976 р.** в Чикаго.

Пл. сен. мгр. прав Осип Стецюра, член 3-го Куреня УПС "Лісові чорти", кількакратний член проводу цього куреня, заступник голови КБ УПС США, відзначений св. Юрієм у сріблі та "Золотим Арідником", любитель і соліст хорів, зразковий громадський і пластовий діяч, народився 25 грудня 1907 р. у Львові, помер **21 лютого 1976 р.**

Родинам і найближчим друзям померлих найсердечніші співчуття складає **Редакція.**

ПОСТАТЬ УКРАЇНСЬКОГО СВЯЩЕНИКА ОТЦЯ КРИЛОШАНИНА ЮРІЯ МЕНЦІНСЬКОГО КАПЕЛЯНА ПЛАСТУ

Тисячі пластунів США, Канади й Австралії, зокрема ті, що таборували чи тільки відвідували Вовчу Тропу в Іст Четгем (під час вишколів, відправ чи зустрічей), знали о. крилошанина і капеляна Пласту Юрія Менцінського.

І життєпис, і особовість його заслуговують на те, щоб з ними ознайомити загал пластунства.

Народився о. Юрій Менцінський у Фельштині біля Самбора, Галичина, 11 січня 1885 р. у родині о. Аполінарія і Марії з роду Пацлавських. Середню школу кінчив у Перемишлі 1907 р. Теологію студіював в університеті у Львові і в духовній семінарії у Перемишлі. Одружившись у серпні 1911 р. з Володимирою Котис, став сотрудником у селі Угерці Незабітовські й навчав катехизму у Мостиськах.

В Угерцях разом з парохіянами збудував кооперативний дім. Під час війни в 1914 р. став парохом у селі Команча біля Сянока, а від липня аж до 1918 р. був капеляном на італійському фронті. На фронтах тричі був відзначений хрестами заслуг. Після війни, ставши парохом в Карликові біля Сянока, вибудував школи й підшукав учителів та дбав про національне виховання дітей в Карликові й сусідніх селах Воля Петрова і Прибишів. Крім того, у Волі Петровій вибудував дерев'яну церкву. Від 1929 року був парохом Ванева біля Белза, працював для Церкви і народу, очоливши місцеву читальню "Просвіти".

З приходом большевиків переселився до Угнова, де управляв парафією і деканатом. Щоб уникнути переселення, довелося ховатися в церкві в Угнові впродовж 4 тижнів. Проте, не оминули Отця Капеляна арешт і вивіз до карних таборів у Явожні на Сілезії, де довелося перебути півтора року, зазнаючи жорстокого побиття б'юками з боку поляків. У тюрмі ставши управителем залі реконвалесцентів, постарався стягнути до неї отців духовних (18 українців-католиків і 6 православних). У 1948 році був сотрудником латинської парафії в Остуді, допомагав о. Ріпєцькому в Хшанові. У 1957 році прибув на відвідини до США і тут залишився, ставши капеляном Пласту у

Іст Четгем. Допомігав отцям у Чікаго і в Брукліні. Опікувався Пластом 16 років. У 1974 р. з доручення владики Йосифа іменований був крилошанином.

Бувши капеляном Пласту, літні місяці за останніх 16 років проводив серед пластової дітвори й молоді в Іст Четгем. Кожний учасник табору добре пам'ятає 89-річного дідуса, веселого й життєрадісного, щирого приятеля молодих, відданого їм, завжди охайно одягненого в чорній рясі з оголеною головою, коли відправляв кожного дня Службу Божу чи коли вояцькою ходою йшов на прохід або вів перед у мандрівці по горах.

Як справжній душпастир о. Юрій Менцінський учив шукати найперше Царства Божого й правди його, прямуючи до скарбів, що на висотах, бо, прямуючи до них, і серце людини ушляхетнюватиметься. У проповідях завжди навчав, щоб наше земське життя глибоко було пройняте духом християнства, гуманності. Пригадував, що стрижнем християнства є заповіт любови. Усякі поділи у нашій Церкві глибоко переживав. Бачив причину цього в занепаді віри, а навіть у вияві практичного атеїзму. Мав широку освіту — знав добре Святе Письмо, історію Церкви й України, історію філософії, літературу, визнавався і в природничих науках, розумів молодь і її спроможності. Проповіді його були короткі, але дуже глибокого змісту. Не користувався у проповідях анекдотами, глузуванням чи іронією; його інтонація, міміка й жестикуляція були щирі, достойні, без зайвої театральності, штучності та афектації. Головною метою проповідей було викликати глибоку релігійність, збудити у вірних прагнення наблизитись до християнського ідеалу, до Бога.

Отець Ю. Менцінський з батьківською любов'ю навчав, що в особистому, родинному, громадському і державному житті, словом — у кожній ділянці нашого життя керувати нами, нашими вчинками має почуття справедливості й любови. Близькі взаємини з Пластом скріплювало ще й те, що отець Ю. Менцінський зневажав алкоголь і тютюн. "Алькоголь, — любив казати, — це найпоганіший напитек, що його створила людина. А пиття алкоголю — це найпоганіший звичай, що його прийняло людство".

Хоча в першу чергу був служителем Церкви, але доцінював вагу участі священників у громадському й політичному

житті. Уникав партійної боротьби, бо це було плямою на гідності священика, стояв вище всякої політичної гризні. Змагав до того, щоб у політичному житті обов'язували засади християнства. Сам виявляв непохитну відданість Церкві, мужність і стійкість у поборюванні зла.

Службу для Пласту уважав за найбільшу честь. Пам'ятав, що його творцем був розумний і шляхетний учитель, великий патріот — д-р Олександр Тисовський. Пластом опікувалися такі славні люди, як митрополит Андрей Шептицький і о. Тит Войнаровський та о. Іван Бучацький. Сам о. Ю. Менцінський радо зустрічався з пластовою діворою і молоддю, відвідував табори, брав участь у зборах і сходах.

Нашого любленого й шанованого капеляна, доброго пастиря й учителя не стало в живих 14 червня 1974 р. Помер у домі своєї дочки Іванки і зятя Володимира Притоцьких у Чикаго. Ця наша спроба змалювати його цікаву й небуденну постать у роковини смерті має за мету не тільки зберегти пам'ять про любленого в Пласті душпастиря, але й утривалити його образ у громадянстві як непересічного священика-громадянина, відданого Церкві й Народові духового провідника.

За матеріалами **Романа Гординського**,
члена Пластприяту в Дітройті

Десятьма мовами пишуть дагестанці свої твори, дев'ятьма мовами вони їх видають. Але що ж у такому разі роблять ті, що пишуть десятою? І що це за мова?

Десятою мовою пишуть ті, що встигли забути свою рідну мову — чи то буде аварська, лакська чи татська, — але ще не встигли опанувати чужої мови. Вони опинилися ні тут, ні там.

Так, я ворог десятої мови. Мова має бути стародавня, тисячолітня, тільки тоді вона придатна в діло.

Мова, звичайно, змінюється, я цього не заперечуватиму. Адже листя дерева теж змінюється щороку, одне відживає й падає, а інше виростає на його місці. Та саме дерево залишається. Воно стає дедалі пишніше, гіллястіше, міцніше. На ньому, кінень кінцем, виростають плоди.

Расул Гамзатов (переклад з аварської)

Виховні справи юнацтва

Тоня Горохович

ЮНАЦЬКІ ТАБОРИ (З досвіду комендантки)

Прагну, щоб мій табір був для всіх його учасників найрадіснішою подією у їх житті.

Бейден Пауелл

Не буду повторювати загально відомого про юнацьке таборівання. Багато матеріалу про нього можна знайти й у скавтській і пластовій літературі. Повторю тільки ствердження, що кожний успішний табір є найкращою, найважливішою і незаступною формою пластового виховання. Запорукою успіху табору є його добра підготовка, програма і провід.

Відповідно до кількості днів тривання табору ділимо час на окремі роди зайнять. У таборі кожне зайняття має виховну функцію. Життя в таборі — це безліч нагод чогось навчитися з практичного пластування, пізнати своїх співжителів, виявити свої здібності, свою спроможність бути пластуном у щоденному житті. Тому не можна оминати ані одного моменту, який можна б виконувати у прямованні до цієї мети.

Програмові зайняття в нас у таборах бувають теоретичні й практичні. Гутірки — реферати, автори яких далекі від таборового життя (часто вони тільки приїжджають відчитати їх, або ще гірше — доручають їх комусь відчитати), не мають ніякого впливу на таборове життя. А засадою повинно бути, що всі зайняття і теоретичні гутірки повинні б впливати з потреб таборового життя. Найкраще виголошена ідеологія не виконає свого завдання, коли вона не буде в'язатися з табовим щоденним життям. Практичне пластування, тіловиховання, вмілості сприйматимуть табовики з ентузіазмом тоді, коли інструктор даної ділянки сам буде "майстром" даної ділянки, буде її ентузіастом. Інструктор тіловиховання —

“паталаха”, що боїться води й ніколи не розлучається з цигаркою, як він може заохотити інших дбати про свою фізичну справність? Інструктор мусить імпонувати своїм знанням діла, своїм ентузіазмом і своєю поставою. І те саме щодо авторів ідеологічних гутірок. Вони мають бути носіями тих ідей, про які говорять.

Юнацьким таборам притаманна інтенсивність праці. Юнацтво любить активність і радо буде виконувати навіть “нецікаві” фізичні роботи, якщо його до того відповідно заохотити. Важливим є настрій, з яким таборовики забираються до улаштування свого життя в природі. Погідним, доброзичливим і терпеливим підходом, без менторства й “капральщини”, своєю співучастю у виконванні різного роду таборових праць разом з юнацтвом провід табору збудить охоту працювати й у таборовиків.

Часто трапляється, що пластункам розбивають шатра пластунки чи батьки, що взагалі “нежіночі” роботи виконують пластунки не самі, а з допомогою інших. Це велика помилка! Правда, буває, що пластунки не вміють багато чого з табірництва. Їх треба навчити того. З досвіду знаю, що коли пластунок спонукати своєю співучастю у праці стати самостійними, вони радо працюють і мають радісні переживання з почуття своєї самостійності й зарадності.

Великим ворогом охоти до праці у таборовиків є “капральщина”. Вона ніколи не заохочує працювати ані чогось вчитися. Добре самопочуття таборовиків — це передумова успішності табору. Без нього неможливо розбудити в молоді зацікавлення до того, щоб чогось вчитися, ані дбайливості по поведінку.

У програмі кожного дня треба давати різnorodні зайняття — практичні й теоретичні. Плянуючи практичні зайняття, треба мати на увазі фізичний стан таборовиків, не забувати про замітки на лікарських картках, бо можна “перетягнути струну”, пошкодити здоров’ю довіреної нам молоді.

Трапляється, що юнацтво нерado виконує якісь зайняття у таборі. Змушувати наказами, карами, погрозами, моралізуванням нема глузду. Бо кожне зайняття тут виховне й повинно бути для молоді приемним. Якщо так не є, треба шукати причини. До таких зайнять належить звичайно куховар-

ство, піонерство, гутірки, порядкування, зберігання щоденної особистої гігієни. У найбільшій мірі заохота до даного зайняття залежить від інструктора, а також і від того, наскільки юнацтво розуміє доцільність виконуваного зайняття. Обкопування шатра, куховарство, навіть ношення харчів з місця доставки, щоденне миття — все це стає потребою, коли молодь бачить, що цим ніхто не нехтує (зокрема провідники), коли розуміють, що, напр., миття не тільки на те, щоб бути чистим, але щоб гартувати нерви, вправляти волю, засвоєння корисної звички, що вона гарт для тіла і душі! У таборах вимога миття вранці і ввечері (зокрема миття зубів!) часто залишається лише пустим звуком, а тому стан особистої гігієни разить. А це важлива справа не тільки з огляду на здоров’я, але й з огляду на виховання характеру. Багато інших зайнять у таборі часто стають немилими, коли за тим не стоїть добре зрозуміла їх доцільність, коли нема почуття радості з виконаного обов’язку. Куховарення важливе не тільки в таборі, але й дома, служба в кухні — це нагода виявити свої здібності не тільки куховарські, але й систематики праці, порядкування, охайності, естетики, організаційного хисту, правил доброї поведінки, гостинності, вияву своєї доброї вдачі тощо. Тому “немили” роботи такі ж і почесні і важливі, як і зайняття з ділянок мистецтва чи гутірки про ідеологію.

В одному з таборів я увела таку форму виконання обов’язкових і надобов’язкових зайнять:

Це був вишкільний табір, було багато непригожих обставин (дош, учасниці з різних осередків, великі шатра, трудно було їх розбивати, трудна доставка харчів, брак доброго виряду), у програмі були вишкільні зайняття, але ми заохочували юначок здобувати вмілості й виповняти вимоги до проб. Не було в нас назначуваного наказом службового гуртка і кухонних; взагалі ми нічого не накидували згори. Уже в першому наказі при відкритті проголошено, що табір дає нагоду учасницям здобути проби, вмілості, вишкіл новацької чи юнацької виховниці, а що найважливіше — виявити свою пластову готовість і поставу. Було так, що кожного ранку до служби у кухні зголошувалися самі юначки і то за чергою (було завжди забагато охочих!), до таборової служби зголошувалося щодня кілька гуртків, до ношення харчів було за-

багато добровольців. І виконували все радо, з ентузіазмом. Хоч на побудову ватер і на підготову їх програми часу було обмаль, але проходили вони цікаво, успішно. Гуртки змагалися! А коли і був свобідний час на дозвіллі, тоді треба було декого навіть приганяти до відпочинку, бо одні поправляли декорації біля шатер, інші удосконалювали свої піонерські споруди (різні роди столів з дернини чи дерева, улаштування у магазині, удогіднення праці в кухні тощо), одні вимахували сигналізаційними прапорцями, ще інші виконували вимоги проб, радилися інструкторок, підготовляли точки на ватру тощо.

Міг би дехто думати, що в цьому таборі були ви́йняткові пластунки. Ні, були різні. Тайна успіху цього табору була в тому, що з самого початку таборівання учасниці знали мету свого перебування на вишколі, що вони були відповідно наставлені та заохочені. Конфлікти напевно були б, і вони вже були починалися по шатрах, але булава щільно слідувала за поведінкою юначок і як тільки помітила якийсь негатив, була мова про проблему у розмовах при вогниках, було пов'язання щоденної події з таборового життя з "високими" проблемами пластової ідеології. Не було дорікань, випоминань, моралізування "просто з моста", тільки об'єктивне насвітлення й оцінка різних форм поведінок і вчинків. Оцінку давали самі учасниці, інструктори насвітлювали ідеал, а в юначок будилось бажання до нього змагати. Коли ж інструкторки помітили, що якомусь гурткові чи окремії юначці бракувало чогось до пластової постави, тоді у таємниці — "тільки для одного шатра" — писали "таємний" зашифрований лист, у якому була пригадка, щоб той гурток чи та юначка подбала про таку-і-таку вимогу пластового закону. Згодом ця гра в "таємні листи" розвинулася у довшу загальнотаборову гру дбайливості за виконання вимог пластового закону. На закінчення табору відбулися сходи́ни цілого табору з виховницями. Кожний оповідав, що виконав по думці вимог закону, що з того завважили інші, чого не спостерегли. У висновках підсумки і ствердження всіх юначок, що їм така гра дуже подобалася. У цьому таборі юначки справді жили за пластовим законом, не було конфліктів, усі ентузіастично працювали, було багато праці, але вона давала багато вдоволення всім.

Настрій і атмосфера табору, постійне стеження за поведінкою учасників, заохочування "досконалити" себе, "таємничі листи", добровільне зголошування до праці, гармонійне співжиття таборової спільноти, постава виховниць — все це і багато інших моментів, яких навіть не завжди можна назвати, такі як успіх у поборюванні щоденних малих перешкод, кожночасне осягання малої мети, виконанням обов'язків, здобуванням вимог проб, уміlostей, іграми, прогулянками, ватрами, у спорті, у теренових іграх, знанням про Україну, Пласт, природу і те все, що має пластун знати, створювало атмосферу праці, радості. Успіх у поборюванні щоденних малих трудів, кожне мале вдоволення давало поштовх змагатись за нові осяги.

Конфлікти полагоджували ми "не згаряча", не шабльоново, але випробовували усі можливі заходи, щоб пізнати їх причину, щоб знайти найкращу його розв'язку. Ось приклад. Оріся, що завжди рвалася до праці, цікава до всього, поважна у виконванні всіх завдань, на гутірках засипляла. Поцікавившись її життям, ми довідались, що вона ночами виручала всіх стійкових. А на стійці вона любила бути вночі, бо вдивляючись у вогонь, переживала трагедію неподіленого кохання. Довго-довго довелося нам при різних нагодах говорити про прикмети пластунки, про людей із сильною волею, про потребу панувати над собою, про красу тих, хто "іде вгору з тягарами", але йде з усмішкою і співом. Розповідали юначки про себе, кожна хотіла додати якусь свою думку до цієї теми. Нарешті озвалася й Оріся. Усього вона не розповіла усім, але відкрила своє горе комендантці. Ми всі виявляли їй багато уваги, заохочували "держати себе в руках", а це значить спати, старатися перебувати не на самоті, але в товаристві. Як кінчився табір, Оріся була весела, життєрадісна. Чи забула своє горе, чи тільки сховала його перед нами, не знаємо. Вона дуже сердечно нас прощала при від'їзді.

З юначками треба співжити, цікавитись ними, знати їх і допомагати їм увібрати у себе ті емоції й думки, які ушляхетнюють характер. Не треба боятися того, що через надто близьке співжиття не можна зберегти авторитету. Навпаки! Юнацтво тужить за дружною, а коли її мають у небуденній формі з боку старших, нею дорожать і "адорують" за неї.

Дуже помиляються ті, які думають, що дисципліна залежить від страху перед проводом.

Не доводиться тут подавати методики проведення окремих занять. Найсуттєвіші тут, крім самої фаховості інструкторів, добрий розподіл часу на всі заняття та плекання бажання у таборовиків засвоїти вмилості, плекання атмосфери змагу за найкращі успіхи, поставу.

Окрема й переважлива ділянка таборування — це українознавство. Табір — це немов оаза, в якій можна плекати, як буйну рістню серед пустині, українську атмосферу серед чужого середовища. Треба використовувати кожний момент для плекання національної гордості, потреби засвоєння знання про Україну, плекання чуттєвого зв'язку з нею. У таборі добре проводити різного роду конкурси знання про Україну у формі теренових ігор, підготовки програми ватер, у засвоєнні літературного матеріалу розповіданням і дискусіями на теми творів з української літератури. Плекання розговорної української мови, пізнавання традицій, перевірка й доповнювання українознавства, засвоєного у школі, іграми, змаганнями, розповідями й гутітками про особисті пригоди й переживання виховників з пластових таборів, про життя в Україні — усе це у великій мірі збуджує зацікавлення до українського життя серед юнацтва. Молодь любить оповідання очевидців. Тут зокрема вдячними будуть розповіді про події і пригоди в таборах, про цікавіші постаті пластунів і пластунок, про життя нашої молоді в школах в Україні. Співучастю у гутітках молоді можна наводити подібності й різниці поміж колишнім і теперішнім життям, важити його вартості. Юнацтву корисно познайомитися зі стилем життя і праці молоді в Україні — поїздками її на села, веденням студентських таборів праці для археологічних дослідів, спортовими імпрезами на площі "Сокола-Батька", діяльністю підпільних організацій, участю пластунів у війнах. Можна улаштувати розповіді учасників цих війн, є й чимала література до цього.

Розуміється, розповідати слід про справді вартісні події для плекання національних почувань про речі й події, які дають підстави для національної гордості. У таборі є безліч нагод знайомити юнацтво з історичними подіями, посталями, датами, проводити паралелі між "там і тут", "тоді і тепер".

Програма табору може підготувати молодь до імпрези — т. зв. Потаборового дня чи Дня Пласту, чи імпрези будь-якої іншої форми національного виховання, що його передбачує плян виховної діяльності даного пластового осередку.

Очевидно, що успіх таборування у найбільшій мірі залежить від доброго складу проводу. Про це буде мова в наступному числі.

Проблеми У.П.Сеньйорату

СЕНЬЙОРСЬКА ПРАВОПИСНА ДИСКУСІЯ

У відповідь на станню Івана Манастирського "Пласт і правопис", поміщену в ПШ ч. 3 (46) 1975 р., ми одержали листи, які передруковуємо без змін і щодо правопису разом з коментарем мгр. україністики Антона Івахнюка, щоб усі зацікавлені мали змогу самі розвжити й осудити, що правильне, як повинно б бути і чи вирішування правописних питань належить до поодиноких організацій, чи до загалу громадянства, репрезентованого фахівцями-науковцями.

Сподіваємося, що на тому дискусія закінчиться, бо годі нам буде присвячувати цій справі більше "коштовного" місця і дорогого часу. **Реданція**

ПЛАСТ І ПРАВОПИС

Прочитавши статтю Івана В. Манастирського на повищу тему, мені було прикро, що у поважному журналі, яким повинен бути "Пл. Шлях" так не поважно потрактовано справу відношення Пласту до правопису української мови. Автор статті у багатьох випадках протирічить сам собі. Якщо справа правопису слів "сеньйор" і "сеніор" смішно дрібна й маловажна, то чому взагалі її порушувати? Якщо ж за цією справою стоїть цілком маловажний принцип, то в чому криється той принцип? Відповіді автора на оба питання ані не поважні, ані не задовільні. Є кілька загальних принципів, якими руководяться всі культурні мови, а серед них такі:

- принцип точного передання значення даного слова,
 - принцип милозвучности,
 - принцип традиції даної мови,
 - принцип удосконалення й ушляхотнення мови.
- В українській мові обов'язує ще принцип фонетичности.

Відносно слів "сеніор" й "сеньйор", то це два різні слова, одне взяте з латинської, друге з еспанської мови. Перше означає "старший віком" друге означає "пан". Тут не повинно бути сумніву котре з тих слів краще відповідає на означення старшого **віком** (а не авторитетом!) пластуна.

Автор статті і його мовознавці цього або не знають, або не хочуть знати.

Принцип милозвучності теж має застосування, бо оба слова чужого походження й їхня вимова повинна найближче віддавати їхнє оригінальне звучання.

Кожна мова має свою традицію творення своїх власних, чи присвоєння чужих слів. Все ж такі значення присвоєного слова не повинно відбігати від його первісного поняття. Пласт має також свої традиції і видавці посібника "Життя в Пласті" повинні були взяти це під увагу. Англійці напевно не знали б первісного тексту пластової присяги. Наші мовознавці змінили її майже до непізнання. Покликатися на згоду Дрота якраз тут неповажно. Тимбільше не можна покликатися на авторитет п'ятох чи шісткох мовознавців, які самі, як автор дає нам до розуміння, не признають авторитету НТШ чи УВАН. Я особисто дотепер не бачив нічого кращого, як правописні правила української мови в інтерпретації професорів — членів НТШ: — Щурата, Сімовича чи Огієнка, які знали українську мову й її традиції, може краще як багато з теперішніх мовознавців.

Солом'яний принцип, що "чогось мусимо придержуватись" не витримує критики. Чому "чогось" без огляду на те чи воно добре, чи зле? Чому "чогось", що дають нам "знавці", які або є "самозванцями", або які є ворожо наставлені до української мови й культури? Мені виглядає, що деякі наші знавці ще не читали Дзюби, ані Мороза і не усвідомлюють собі, що від появи т. зв. "Академічного правопису" в УРСР іде послідовна русифікація у двох напрямках: гльорифікація й поширення російської мови з одного боку та примітивізація й осміщення української мови з другого боку, оправдуючи себе принципом фонетичності і т. п.

Колись у Галичині говорили неграмотні селяни "папаримський" на означення римського папи. Чи це означає, що літературна мова має прийняти цей вислів тільки тому, що так нарід говорить? Подібних примітивізмів у теперішній радянській літературній мові тисячі!

Ми повинні змагати до ушляхотнення нашої мови, щоб молода генерація не потребувала її встидатися, а не триматися "чогось" тільки тому, що нібито нема нічого іншого. Чому не перевидати "академічний" правопис, чи правопис Щурата, Сімовича чи Огієнка?

Відносно слів сеніор чи сеньйор, то тут не справа, що кому подобається, а справа, що є правильне! Останній аргумент автора, що повернення слова сеніор у пластових виданнях — це великі кошти, насправду смішні! Автор ставить нас перед питанням знищення цілого видання "Життя в Пласті" і "Посібника зв'язкового" й їхнього перевидання. Це цілком непотрібне. Вистарчить до листа, на якому зазначені друкарські помилки додати: "Сло-

во "сеньйор" повинно бути "сеніор" у кожному випадку де воно появляється".

В додатку наведені автором слова: "одність" і "єдність", не є тотожні й не можуть бути заступлені одне другим. Це два різні поняття! Це не є ніякий приклад.

На закінчення, осмілююся піддати думку авторові статті, що повинен змінити своє ім'я на "Монастирський", а не "Манастирський", бо це вназує або на російське походження його імені, або на російську вимову, віддану фонетично, доброго українського імені. Сноб! **Василь Матіяш**

(Щодо прізвища, то якраз навпаки. Загляньте хоч раз до правописного словника! — Ціле життя мій покійний батько і я (вже майже століття!) мусили обороняти наше прізвище перед російцями. І — як досі — кінця не видно... I.B.M.)

**
*

ЧИ РЕДАКТОР ВСЕ МАЄ РАЦІЮ?

Не можна не погодитися з думкою висловленою мовним редактором Пластового Шляху сен. І. В. Манастирським у його статті "Пласт і... Правопис", що справа чи писати "сеніор" чи "сеньйор" таки смішно дрібна й маловажна. Теж мушу погодитися, що на полі ортографії у нас справді діють пашківські республіки, хоч вина тут зовсім НТШ і УВАН — які за 30 років не упорядкували проблем нашого правопису, а не "уживачів", яких так солідно громить ред. Манастирський. Тож ніколи й на думку не прийшло би мені докидати ще й моїх двох шагів до й так безплідної дискусії, якби не тон статті, який навіть не допускає можливості, що всі ті мовознавці яких радилися редактори ЖвП могли не мати рації! Свідомий я того, що для редактора який декілька разів у статті покликається на різні атворитети — це чиста ересь. Та будучи ляком і не обвантаженим завеликим знанням мови, виглядає мені, що мовознавці-дорадники редакції ЖвП належно не продумали тої справи й прийшли до мильного заключення.

Як це так? По перше ми маємо до діла з принайменше трома гомофонами (гомонімами?): Seigneur (seignior), senor, senior. І хоча походять вони від того самого латинського слова, то мають тепер зовсім окремі значіння. Котре з них відповідає нашому пластовому "сеньйорови"? На жаль ЖвП тут не допоміжне, бо на цитованих в повище згаданій статті сторінках (ст. 535 і 536-7) взагалі нема слова "сеньйор", в якомунебудь правописі. Мусимо самі проаналізувати котре значіння найближче відповідає пластовому сеньйорови. А важко припускати щоби всі ці три окремі поняття були гомографами в українській мові, бо це лише зубожало б нашу мову. Відразу, здається, відпаде слово senor, бо з еспанським "паном" Пласт мало що може мати спільного. Теж seigneur — середньовічний землевласник і повноможець — не дуже то відповідає пластовому поняттю. Лишається слово senior

— старший, антонім: junior — молодший. Це одинокі значіння яке менше-більше відповідає пластовому.

Якіж вказівки дають нам словники? Голоскевич (восьме видання) має слова "сеньйор, сеньйора, сеньйорита, сеньйорат і сеньйорен-конвент". Не будучи тлумачним словником, не подає значіння, але з трох перших слів ясно що це еспанське "пан, пані, панна". Слова "сеньйорат" і "сеньйорен-конвент" це з певністю похідні з німецьких Seniorat і Senioren-Konvent. Виглядає, що Голоскевич або не розрізняє відмінного походження і значіння тих слів, і тому пише їх однаково, або виводячи їх всіх з латинської мови, уважає їх корінь, і правопис, тим самим. Шкода, що в Голоскевича нема слова junior щоби бачити чи й там вживає він "йо" чи "ю".

Другий доступний мені довідник це Словник Іншомовних Слів, редакції Мельничука (Київ — 1974). Будучи тлумачним словником, там є два пояснення слова "сеньйор" — seigneur і senor, та тут оба слова виводяться від латинського senior — старший. В цьому словнику нема слова "сеньйорат", а "сеньйорен-конвент" тут неправильно виводиться від оригінальних латинських senior і conventus, а не від німецького Senioren-Konvent, звідки це слово прийшло до української мови. Виглядало б, що словник Мельничука зовсім нам не допоміг, але на щастя там є теж і слово junior-юніор. Знайшли ми оце нещасне "ю".

З цього місця логіка проста: Якщо junior пишемо юніор, тоді senior мусимо писати **сеніор**, залишаючи "сеньйор" або ще й "сеньор" для seigneur і senor, хоч це ми, пластуни, вже спокійно можемо залишити конгресам мовознавців. Писати всі три слова однаково не тільки зубождає нашу мову, але ще й вводить заплутаність, бо оце зі змісту мусимо догадуватися про яке саме слово ходить. Рівнож нема в тім найменшого сенсу — хибно закривати фант, що наші мовознавці правописно не розрізняють слів з трьома різними значіннями, що походять з трох різних мов. Тож нема чого закриватися "правопорядком" чи поклинатися на пластову владу. Вони тут ні при чому.

Не можу не сказати ще декілька слів на тему завваги в статті ред. Манастирського до "пластових фахівців" які "десь вишукали" **одність** замість **єдність**. Це два окремі слова, іншого значення, а до того ще й оба поміщені в словнику Голоскевича (то шукати не треба було "десь")! "Одність Пласту" значить що Пласт є один, одна цілість, а не зложений з навалків. "Єдність Пласту" означала б що хоч Пласт складається з різних частин, вони (тимчасово?) з'єдналися. Принайменше в моєму розумінні різниця в тих двох гаслах величезна!

На кінець хочу ще подати відмову (disclaimer) звичну в англословному світі: Не видумував я "одности", не голосував за "сеніором". Вповні погоджуюся з сен. Манастирським що Пласт має важніші проблеми від правопису слова **сеніор**. Алеж знова ніяк не можу погодитися, що ми мусимо писати "сеньйор" тому що... "п'ять провідних мовознавців" так то собі вирішили. Без обосновання, без доказів, отак ex cathedra, а ми всі мусимо слухати і нічирити — бо вони мовознавці. Отож замість обстоювати "йо"

як "слово з гори Синай", грозити резигнацією, чому навіть не припускати, що може знаток так помилилися і може треба змінити їх "присуд"? Зрештою, хто уповноважнював тих мовознавців вирішувати проблеми "Національного Правопису" (що це за правопис?), на який так часто поклинається автор статті? Не треба теж і викидати ЖвП в макулатуру: Поперше, сучасній українській молоді ледви чи пенуча проблема українського правопису, а подруге, живучи здебільша в англословному світі де зміна ортографії одного слова не вважається національним катаклізмом, вони спокійно приймуть вияснення "змінено правопис"! Чому нам стидатися правди?!

Юрій Слюсарчук, ЧМ

(З ерудитами тяжко сперечатися. — I.B.M.)

17 грудня 1975

Пл. сен. Іванові В. Манастирському, ЛЧ,
Мовному Редакторові Органі Пластової
Думки "Пластовий Шлях"

Дорогий Друже!

Моїм життям буду боронити Ваше право сказати, що Ви не погоджуєтесь зі мною чи з кимсь іншим. Дивно мені однак, що Ви, використовуючи це Ваше Богом дане і суспільством не відібране право, журили аж п'ять сторінок так цінного нашому пластовому видавництві і пресі паперу. Ви ж самі говорите в цій статті, що ця справа "...смішно дрібна й маловажна, і аж дивно, що деякі люди прив'язують до неї таку величезну вагу і роблять з мухи вола".

Мабуть Вам не є відомим цей фант, що багато з нас, рядовиків як і членів проводів, не є мовознавцями і, в більшості, не маємо аж так тонкого вуха, щоб відчувати найдрібніші нюанси мови. Як пригадую собі з моїх гімназійних часів, то це "так спірне" слово є для української мови "чужим" — тобто пишеться його по-українськи так, як чується. Чи може вже це правило не існує?

Питання однак є: "Чому ми мусимо вживати чуже слово, як маємо наше?" Ми вже і так вживаємо одне значіння цього слова в Пласті — старий, -а, -е (як старший пластун, старша пластунна, старше пластунство). Чому не вживемо друге значіння цього слова і не приймемо "пластун-старик"? Тоді чи не будемо на правду йти за висловленими Вами думками вживати чисту українську мову в Пласті і то ще граматично, бо це простіше слово і його можна ліпше собі запам'ятати. Третє значіння — пан — в Пласті, на превелике щастя, місця не має.

Моя довголітня праця в бюрах навчила мене, що якщо тяжко написати щось суттєве, то принайменше це написане мусить гарно виглядати і бути довгим. З жалем мушу ствердити, що забрало Вам аж п'ять сторінок друку,

щоб сказати те, що могли Ви сказати на менш одної — покликатися на джерела і хай вони за Вас говорять.

Ви, Дорогий Друже, дали принайменше мені до розуміння, що я, який відносно часто вживає "неправильні" слова в поточній мові, повинен перестати бути татом і пластуном (щоб не вчити молодь цих прогріхів — а з нею маю до діла кожного дня) та залишити це Вам та іншим мовознавцям. Чи Ви це насправду мали на думці?

Як бачите, то в цьому листі не вжив я цього слова, бо насправду не знаю тепер, як його писати, а боюся "писати глупства".

СКОБ!

Найда

(Моє сумління не каже мені, що я зробив кривду "нашому пластовому видавництві" і — додам — "Пласті". А щодо нової назви "пластун-старик", то Ви ж забули кращу половину сеньйорського роду! Як же їх назвати: "пластунна-стариця" чи "пластунна-баба"? I.B.M.)

Вельмишановні Друзі!

Отсим повідомляю, що від 1. січня 1976-го року не бажаю далше передплачувати журналу "Пластовий Шлях", в якому т. зв. "мовний редактор" з маніякальною впевненістю накидає читачам свою транскрипцію слова "сеніор", збіднюючи багатющу українську мову і при тому виливаючи свої їдовиті епітети (в роді "сеньйорські реформатори правопису... в числі 3/46 стор. 39) на голови всіх, які сміють не погоджуватись з його транскрипцією.

Той доморослий "україніст", який колись студював не україністину, а германістину (цього хиба він не заперечить!), або не знає, або не хоче знати, що у багатьох європейських мовах існують **дві** різні транскрипції слова "сеньйор-сеніор" для окреслення двох різних, зовсім відмінних понять. Напр. в еспанській мові є *senor*-сеньйор на означення поняття "пан", а теж і у французькій мові є *seigneur*-сеньйор на означення поняття "пан", але в обидвох цих мовах є **одночасно і слово "сеніор"** на означення "старший". Не маю під рукою еспанського словника, але відсилаю Вас до французько-польського словника в опрацюванні Павла Каліни, де на стор. 574-575 можете знайти обидві транскрипції. Питаю отже — невжеж наша мова справді бідніша і не знає подібних двох транскрипцій, — а чи може тільки в голові бідного мовного редактора ці два різні поняття не вміщаються?

Як собі може пригадуєте я колись був не тільки "мальованим" членом редакційної колегії "Пл. Шляху", але й активно в ньому співпрацював (шкода що дотепер не спромоглись виготовити індексів **всіх** випусків квартальника), — отже з тим більшим жалем і сумом слідкую за тим, що з цього "органу пластової думки" залишилось. Я зовсім не "втік від проблем неграмотности, збайдужіння, асиміляції, розкладу в "ідейну сферу" боротьби за непороч-

ність слова "сеніор" (як це на стор. 41-й їдовито інсинує всім інакше-думаючим Ваш "мовний" редактор) але не хочу псувати собі нервів читанням його еляборатів.

З дружином

Сноб!

Володимир Савчан

(А чому ж Ви такі сердиті? Я ж Вам нікого не зарівав. Шевченко наказував: обніміться, брати мої! Отож Ви повинні б обнятися зі мною, хоч і який я мізерний мовний редактор. I.B.M.)

Дорогі Друзі!

В залученні пересилаю "моні ордер" на суму дол. 8.—, яко передплату на ПШ за 1976 р.

Не мав я вже більше посилати передплати на "Пластовий Шлях", але все ще переміг в мені пластовий обов'язок, так, як цей обов'язок велів мені через кілька літ — підчас мого перебування на пості голови КБ.УПС в ЗСА — спонукувати сеніорів передплачувати свій журнал.

Кажу лиш про обов'язок, бо заінтересування змістом "ПШ" — нажалі — в мене нема щораз більше. Вправді останнє (47) число журналу є дещо цікавішим для мене, як пластуна, але деякі попередні числа, а головню стаття "Пласт і... правопис" в числі 46, як і частинно редакційна в тому-ж числі цілком не викликають в мені заінтересування до журналу, радше... відразу!

Одиноним потішним для мене є лиш це, що сам автор має відвагу признатись до... гуляйпільля. Бо вислови: гуляйпільля, Пашківська Волость, отаманія і т. п. відносяться хіба до автора, а не до ГПБ, чи інших, на яку адресу він хоче їх спрямувати.

Уважаю, що "Пластовий Шлях" повинен бути виключно пластового змісту. Різні "наукові", філософічні, чи інші "високо вчені" статті, якими — нажалі — р'ясніє наш журнал повинні б появлятися у відповідних журналах, де їм місце.

Покликуватися на "наукові" основи й тим самим закидувати найвищому нашому Проводові "гуляйпільля" — це — на мою думку — абсурд.

Якщо б ГПБ, чи інша пластова установа мусіла придержуватись лиш того, що можна знайти у словнику, пр. Голоскевича — тоді нам треба б закинути такі пластові назви, як: новак, жовтодзюб, отрок, розвідчик, станиця, сноб, чи навіть визбутись самої назви "Пласт", бо нічого із повищого у словнику Голоскевича не знайдете!

Чи Пласт має невідільно держатись — уложеною одною людиною — словника й не впроваджувати жадної, **питомої собі**, назви, якої нема у даному словнику?

Уважаю, що слово "сеніор" є саме тою **питомою для Пласту** назвою й не ГПБ, ГБ. УПС творить анархію, впроваджуючи його в пластове називництво, але творять її ті, які спротивляються рішенням пластової Влади.

Була б вже крайня пора, щоб ми перестали бути надто "вченими", але нарешті стали карними пластунами, які живуть згідно з Пластовим законом і пам'ятають на свою Пластову Присягу.

СКОБ!

А. Копистянський

(А може б так впровадити і питомий для нас національний прапор — напр. синє і жовте впоперек або навхрест — і вживати його тільки в організації? Пластова "карність" і слухняність нашій Владі переможуть усі труднощі, а будемо мати дві питомі речі: правопис і прапор. — І.В.М.)

ОТЖЕ СЕНЬЙОР, ЧИ СЕНІОР?

Коли перше пластове покоління піросло і дійшло до такого віку, що треба було "віддати мундур до магазину і відійти до цивіля", йому жаль було покидати пластові ряди. Воно оформилось у Старше Пластунство.

Та це не давало остаточної розв'язки тої проблеми. Служба у Старшій Пластунстві теж минула і ситуація повторилась. Треба було відійти, а відходити страх не хотілось. Товариство зжилося і вросло у пластовий ґрунт. Треба було подумати, як тих поважних уже громадян, що виховались у Пласті, задержати. Яке намітити для них завдання, права, обов'язки, і яку надати їм назву.

Назва натрапляла на певні труднощі остільки, що в українській мові тяжко було знайти для неї відповідне слово. Прийшлося позичати у старинних Римлян. Латинське *senior* (наголос на першій складі) — старший, поважний — а за ним і латинська транскрипція (через "io" сеніор) легко прийнялись. Ніхто не підносив проти них жадних застережень через десятки літ, (бо не було підстав) і "сеніор" набув у Пласті повне право громадянства.

Доперва на еміграції пробують наші мовні фахівці його зреформувати а радше замінити "сеньйором". Проти такої реформи піднесли голоси, виязалася дискусія та після її закінчення Пластовий Провід рішив, що для зміни не має підстав ні потреби і належить придержуватися давньої транскрипції.

У здисциплінованій громаді на тім справа повинна би закінчитись. Та ми не булиб Українцями, якби не використали нагоди, щоб громаду розсварити та розбити на дві ворожі групи. Прихильники реформ зігнорували рішення Проводу а сеніор Манастирський щей помістив на ту тему повну емоцій допис із неприємними заввагами на адресу Проводу в сенсі: коли не фахівці то не забирайте голосу. Не уважаю за потрібне наводити повний зміст досі (з нею можуть читачі запізнатись в ч. 3/75 Пл. Ш.) але хочу підчеркнути, ось що: Сен. Манастирський виходить з мильного заложення і

трантує "сеніор"-а як українське слово та пробує вбрати в шори українського правопису тоді як воно українським не є. А при устійнюванню транскрипції чужих слів треба все сягати до мови, з якої дане слово походить.

Дальшу помилку робить сен. Манастирський, коли поклинується на Голоскевича в переконанню, що поміщений у його словнику "сеньйор" відноситься до нашого випадку, тоді коли, з наголосу (на кінцевім складі) виходить, що Голоскевич мав на думці іншого сеньйора, сеньйора з італійської, чи гішпанської мови, що означає зовсім щось іншого і з нашим сеніором не має нічого спільного.

Тому уважаю, що немає змислу дискусію продовжувати, а належить прийняти форму сеніор як одиноким правильну транскрипцію.

Василь Максимець

(Бачу, що мушу конечно поглибити мою філологічну освіту. — І.В.М.)

Антін В. Івахнюк

КОМЕНТАР ДО ЛИСТІВ

Правописне правило зворушило "пластову думку" декого, хто не погоджується з правописом слова "сеньйор". Автори листів заповзято боронять правопис — інший, тобто "сеніор", що — річ ясна — кожному вільно. Чого не вільно — це неправильною дорогою насилу заводити його в ужиток. При цьому намаганні вони виявляють недостатнє знання предмету та разюче нерозуміння проблеми. Намагатимемось проаналізувати основніші пункти з домагань і недомагань авторів.

1. Насамперед про основне, щоб ми розумілись, про що йдеться. Отож наш сучасний правопис, що мусів би кожного українця зобов'язувати, це т. зв. харківський або академічний. Його опрацьовано між 1927-1929 роком. У комісії взяли участь мовознавці-філологи з усіх частин України, а теж і письменники. У Західній Україні 1929 року прийняло його НТШ і тоді він став обов'язковим для всієї України. УРСР, 1933 року, завела свій правопис, що його наші землі поза УРСР не визнали й харківський правопис зобов'язує досі. В усіх наших словниках, підручниках і т. д. прийнятий цей правопис. Річ очевидна, що в нас отаманія не перевелася й деякі видавництва завели собі свій правопис, бо, мовляв, харківський "помосковщений".

2. Погодьмось у тому, що в кожній фаховій ділянці ведуть перед — фахівці. Вони в них авторитети. Це нам усім,

либонь, ясне. Проте, є в нас, на наш погляд, дві ділянки, де ми, загально кажучи, не визнаємо їхнього авторитету, бо кожний себе уважає фахівцем, це — мова й політика. Тут кожний як у себе вдома! Тим то маємо повний безлад у мовно-правописному питанні, а в політиці блудимо без одного авторитетного проводу. А що б то люди сказали, коли б так, скажімо, мовознавець повчав кібернетика в його ділянці? Одначе чомусь повчають мовознавців, ба — відмовляють їм права вирішувати правописні правила! Чому? До таких, на жаль, належать і автори листів.

3. Дуже, та й ще як дуже, неповажно твердити такі речі, що їх бачимо в листах. Для прикладу — чому, мовляв, не перевидати “академічний правопис Щурата, Сімовича чи Огієнка”? Хіба ж щось таке існує?! Або — “правописні правила української мови в інтерпретації професорів членів НТШ, Щурата, Сімовича чи Огієнка”. Ані ці вчені не могли творити свого “академічного правопису”, ані ніхто з них не міг інтерпретувати правописних правил проти прийнятого правопису. Адже вони були вчені мовознавці й знали, що вони говорять.

Твердити, що Голоскевичів “Правописний словник” це “правопис однієї людини”, значить — узагалі не розуміти, що таке правописний словник. Адже, хто б його не складав, він мусить у ньому триматись ухвалених правописних правил. Такі твердження доказують, що людина навіть не кинула оком, що в передмовах до цього словника написано. Там же написано, що і як, тільки треба прочитати. Мудре прислів'я каже: “Не знавши броду, не лізь у воду”!

Далі, правопис не може збіднювати чи збагачувати мови, бо його мета сказати, як правильно писати.

Наша мова не фонетична, але фонетично-етимологічна. Фонетична мова — сербська. Повчати, хоч атвор і “не є мовознавець”, що “пишеться його по-українськи так, як його чується” — це ширити баламутство. Або, пишучи про російщення української мови на Україні, що там виправдують “себе принципом фонетичности” (?).

Що то таке “ушляхотнення мови” (треба — ушляхетнення) і який стосунок цього “ушляхетнення” до слова “сеніор”?

Чисте непорозуміння твердити, що “питання назви і правопису — це дві різні справи”. Всі назви мусять бути написані згідно з правописом. Усі такі та подібні твердження, як і поучення не впливають зі знання предмету.

4. Від латинського слова *senior* походять інші романські слова: італійське *signore*, еспанське *senor*, французьке *seigneur* тощо. Саме вони доказують, що кожна мова не оглядається на лат. оригінал, але йде за законами своєї мови. Логічно, чому б наша мова мала сліпо поводитись за іншою, чужою, і поготів, що в нас “сенйор” не визначає пана, але старшого. Українсько-німецький словник Кузеля-Рудницького (1943) так і перекладає (сенйор — *Senior, Ältester, Altmeister*). Звичайно, цим не хочемо сказати, що в нашій мові не можна б написати й “сеніор”, але єдиний шлях до цього звернутись до компетентної наукової установи, щоб затвердила такий правопис.

5. Про це справді прикро писати, бо йдеться про “пластову поставу” до наших науковців-мовознавців. Навіть мало сказати, що таке наставлення непластове, воно безприкладне в культурному світі. Нехай цитати самі кваліфікують авторів. “Покликатись на різні авторитети — це чиста ересь”, пише “ляїк необвантажений завеликим знанням мови”. Це таки справжня ересь, що він пише; або за рахунок мовознавців: “які є або самозванцями або які є ворожо наставлені до української мови й культури”; “хто уповажнював тих мовознавців”... “Вина тут зовсім НТШ і УВАН, які не упорядкували проблем нашого правопису” (либонь автор неупорядкований, коли таке пише); “автор статті (тобто Манастирський — аї) і його мовознавці або не знають, або не хочуть знати”... (мабуть так! — аї).

У листах чимало таких “мильних заключень” (“мильний” — прикметник від слова “мило”), тобто помилкових тверджень, висновків...

Хто ж то оті “знатоки” чи “самозванці”, що про них “сеніори” так висловлюються? Отож, це професори-науковці, як Шерех (Шевельов), Рудницький, пок. Ковалів, Чапленко тощо — всім відомі мовознавці, славісти на міжнародньому полі, яких шанують чужинці, бо дали великий вклад і в українське мовознавство, і в загальне слов'янознавство. Хто ж проти них автори листів? Повторимо за нашим патріярхом:

“Ми самі себе обвинувачуємо та плюгавимо, та й не диво, що чужі нас не шанують” (“Вісті з Риму”, 7. 2. 76, стор. 32).

6. Громозводом обурення авторів став мовний редактор “Пластового шляху” сен. Манастирський. Уся їхня “пластова постава” до нього ось хоч би в таких висловах: “т. зв. мовний редактор”, “з маніякальною впертістю накидає читачам свою транскрипцію ‘сеніор’, збіднюючи багату українську мову”; “Той доморослий ‘україніст’, який студіював не **україністику**, а **германістику**...” (Так ніби студії германістики звільняють людину не студіювати рідної мови!); “крайне-суб’єктивний погляд” мовного редактора, звичайно, на правопис. Як не полюдяному чіпляється один автор листа до особистого прізвища мовного редактора, яке, до речі, написане за сучасним правописом. Річ ясна, автор навіть не знає, що наша мова з давніх-давен знає монастир, поруч монастир. На Україні ж, яку російщать, як пишуть автори, зобов’язує в даному випадку “о”, бо так і росіяни пишуть.

Проте, поставмо питання руба таким авторам: чому вони вмовляють саме “з маніякальною впертістю”, що це *правопис мовного редактора*? Була б йому честь, коли б той правопис був його, але він таки *не його*. Це ж наш, український, що кожного зобов’язує. Мовний редактор, що пильнує правильності мови та правопису в журналі, та й ще в наші часи, коли важко зяти когось, хто б знав цю працю, до такої невдячної роботи, — заслуговує на повне розуміння та похвалу, а не нічим не обґрунтовані докори.

Яке б було обличчя журналу без мовної, правописної та змістової коректи, виявляють промовисто видруковані листи так, як собі дехто бажає, без зміни (мовляв, щоб не змінити “думки”). Не знаємо, як сприйняти, наприклад, “теорію” про постанови пластових урядів у Пласті — чи сміятись, чи сумувати... Справді, тут уже нічого ні міняти, ні виправляти, навіть редакторські ножиці не dokonають дива!

7. Пластовий правопорядок. Правники це вміють краще пояснити. Ми тільки вкажемо на основне. Не важні ті ухвали, що суперечать постановам чи законам вищої установи. У мовно-правописних питаннях найвища в нас наукова установа НТШ і УВАН. Тим то кожний, хто хоче бути здисциплінований (адже не маємо буга над собою), мусить притримуватися

схваленого правопису. Не може ж собі кожна організація чи товариство схвалювати свій правопис. Який би то був правопорядок, коли б, скажімо, якась пластова одиниця хотіла собі схвалити зміни пластового закону й вимагати від своїх членів коритись цьому? Коли б так було, була б — отаманщина. Це треба виразно сказати й до правопису.

У чому принцип? — питають. Принцип у здисциплінованості та пошані до своїх наукових установ, до своїх учених. Далі, один автор через “сеньйора” відказав журнал, а другий був на грані це зробити. У нас надто вибуялий індивідуалізм, що не знає дисципліни. Цей індивідуалізм неукій і тому говорить про речі, що їх ні не знає, ні не розуміє, дуже впевнено. Хто знає речі глибше, дуже важить свої слова, бо розуміє Сократову максиму: “Знаю те, що нічого не знаю” й зглиблює речі, щоб не пускатися на глибоке, не знавши плавати.

8. Нарікають сеньйори на “Пластовий шлях”, що в ньому немає “пластової думки”, чи пак “виключно пластової думки”. Що це таке журнал пластової думки? Автори не з’ясовують, що саме вони під цим окресленням розуміють. Нам, як вихованому у Пласті громадянинові, здається, що вони звужують рамці тій пластовій думці.

Щоб ясно собі усвідомити цю пластову думку, треба поглянути на основне: яка мета та завдання Пласту. Його основники накреслили дуже виразно і мету, і завдання — самовихованням молоді придбати зрілого громадянина для свого народу, який би вирізнявся своїм пластовим наставленням. Ми з цього робимо логічний висновок щодо нашої теми: “Пластовий шлях”, орган сеньйорів, тобто громадян, вихованих у Пласті, повинен бути трибуною різноманітних питань, що їх ставить перед нас вимога часу, якраз наше перебування поза Україною. Саме в обмірковуванні розмаїтої проблематики нашого життя та завдання, у цьому й пластової, повинна проявлятися пластова думка, настанова та підхід. Кожний з нас, хто знає предмет свого зацікавлення, хто вміє речево висловити свій погляд і хто хоче бачити “Пластовий шлях” — журналом обміну пластовою думкою, повинен узяти участь у ньому. Ми так розуміємо пластову думку. Самою нез’ясованою критикою, самим тільки беззмістовним ствердженням про “пластову думку” — журнал не стане ні кращим, ні змістов-

нішим, ні не можна буде взнати, про що саме йдеться авторам листів.

Усі ті, хто ставить вимогу, щоб у журналі була "виключно" пластова проблематика, на наш погляд, заперечують основне завдання та мету Пласту. Завдання сеньйорів, тобто вже зрілих людей, не тільки цікавитись пластовим вихованням (мова про виховників), бо це таки неприродне, але й загальними нашими — українськими проблемами, де ті пластові громадяни повинні вести перед і застосовувати пластовий підхід.

Вкінці, кожний з нас робить правописні помилки, але впертись принципово проти правопису можуть люди нездисципліновані, які не хочуть розуміти самої суті проблеми. Нехай дарують підписаному за терпкі, може, місцями слова чи вислови. Ми того погляду, що речі треба називати своїми іменами. Тоді буде менше непорозумінь між людьми.

Огляди і погляди

ЩО ЧИТАТИ?

Prof. Petro B. T. Bilaniuk. **The Fifth Luteran Council (1512-17) and the Eastern Churches**, 41 Parkway Ave, Toronto, Ont. M6R 1T6.

Недавно Централь Комітетів Оборони Обряду, Традицій і Мови Української Католицької Церкви в США і Канаді видала цю наукову працю проф. Біланюка, яка розглядає на підставі численних документів взаємини між Східними Церквами і Римською Церквою в останніх роках перед Лютеранською реформацією (1517 р.). Вартість цих дослідів не тільки в тому, що вони розкривають перед українським і міжнародним читачем мало знану сторінку історії, але також у тому, що вони пересякнуті глибоким доцінюванням богословського мислення і церковного устрою Східних Церков. Що більше, автор доводить, що наглядний брак розуміння з боку Заходу супроти Східних Церков і супроти їх засад, напр., супроти колегіальності єпископів, плюралізму (многообразности) еклезіології або

церковного мислення і т. д., пошкодив не тільки Східній Церкві, але й самій Латинській Церкві.

Проф. Біланюк також висуває дуже відважну й широко обосновану гіпотезу, що коли б Папа Лев X і П'ятий Лятеранський Собор були правильно зрозуміли Східні Церкви і дечого навчилися від їх давніх, глибоко богословських традицій, тоді вони не були б так нерозумно й сухо канонічно повелися з Лютеранською реформацією, а правдоподібно були б навіть могли їй запобігти. Справді, два латинські монахи-єреміти з чину Камалдуленсів, Паольо Джюстініяні і Піетро Квіріні, виготовили були обширний документ саме в цій справі. У їх **Посланні до Лева X** вони дуже позитивно насвітлили "сім націй християн", з якими Латинська Церква повинна об'єднатися і скористати не тільки політично (в боротьбі проти турків), але й духово, бож вони зберегли апостольські традиції. Згадані автори навіть зазначають, що Лятеранський Собор не буде справді єкуменічним, якщо в ньому не будуть брати участі Східні Церкви. На жаль, ці здорові поради вповні зігноровано.

Праця проф. Біланюка оперта на найсучовішій сучасній методології в історіографічних студіях, тобто гіпотези й здогади ясно відмежовані від документальних фактів, і самі ж документи підчинені найсучовішій аналізі в порівнянні з численними іншими джерелами й авторами. Розшуки робив автор у Таємному Ватиканському Архіві, у "Бібліотека Валлічеліяна" в Римі і в інших архівах та бібліотеках світового масштабу. Ці досліди були можливі завдяки стипендії від Канадської Наукової Ради, і праця стала підставою для осягнення другого докторату проф. Біланюка, що його він здобув на Українському Вільному Університеті в Мюнхені 18-го серпня 1972 р. з відзначенням: "сумма кум лявде". Нагляд над докторською працею мали двоє науковців-спеціалістів, бл. п. проф. д-р Наталія Полонська-Василенко і о. проф. д-р Іван Гриньох.

Автор не ховає болючої для Римської Церкви правди, а розкриває на підставі її власних документів її негативні й нищівні політичні заходи й наміри супроти Східних Церков. Проф. Біланюк доводить, що імперіялістичні засади латинського обряду в минулому допроваджували Римську Церкву до ліквідаційної політики щодо Східних Церков. Ганебний документ архієпископа Гнезна і примаса Польщі Яна Лаского (колишнього канцлера Польщі), т. зв. "Звіт про рутенців і їх поблудження,

приготований для П'ятого Лятеранського Собору", являється вперше перекладений вповні з латинської мови. Цей документ — наглядна клевета. Він викличе чимало контрверсій у науковому світі. Архiepіскоп Ласкі, для прикладу, посмів писати, що рутенські священники покутують за вбивство горобця тим, що носять мертву птицю під пахою, аж поки вона зовсім не розкладеться, а церковні уряди й маєтності продаються серед рутенців за гроші. Це останнє оскарження дуже дивно звучить в устах латинського прелата, бож Латинська Церква саме таким надуживанням спричинила Лютеранську реформацію. Звіт архієпископа Лаского є прикладом польської шовіністичної політики, яка на протязі століть намагалася довести Західній Європі, що Польща — це єдиний носій культури й християнства на сході Європи.

З документальною точністю проф. Біланюк розглядає безпідставні претенсії до вищості й вселенськості Латинської Церкви й **обряду**, що спричинило дуже шкідливе збаламучення між поняттям єдності Церков і однообразності обрядів. Автор дуже явно і деколи гостро критикує латинський культурний і обрядовий імперіялізм супроти Східних Церков. До цього він наводить цілі ряди прикладів із латинських таки документів, як латинізація була накинена Східнім Церквам з великою шкодою для їх давніх прав і привілеїв, напр., для їх патріяршої структури, що існувала від доби Отців Церкви, а подекуди й від післяапостольських часів. Автор також розглядає в контексті П'ятого Лятеранського Собору історію інших Східних Церков того часу, особливо Маронітської, Етіопської і Грецької, яким також довелося пережити важке лихоліття під тиском Латинської Церкви і її імперіялізму.

Немає сумніву, що про гіпотезу проф. Біланюка буде чимало дискусії. Також немає сумніву, що дехто бажав би, щоб автор говорив більш "делікатно" про ці болючі питання, про які він має такі тверді переконання. Однак автор слушно закидає Латинській Церкві немов три головні "гріхи" в її відношенні до Східних Церков: 1) незнання своїх східних братів і Церков-посестер; 2) брак доцінювання багатого скарбу, що його Східні Церкви успадкували від первісної доби християнства; 3) брак поняття плюралізму-многообразности в богословському й церковному мисленні. Коли б Латинська Церква була відкрила свої очі і зрозуміла значення Східних Церков, мабуть,

була б не замкнулася у своєму "латинському гетто" і, може, була б уникнула трагедії з 1517-го і чергових років. На П'ятому Лятеранському Соборі вона мала цю можливість, але її не використала. Чотириста п'ятдесят років пізніше, і навіть після Другого Ватиканського Собору (1962-65), ті богословські гріхи ще далі важать на Латинській Церкві, і їх слід усунути, заки настане дійсний діалог. Праця проф. д-ра Біланюка — це немов піонерський крок в одному аспекті того діалогу.

Яків Креховецький

Листування

дня 18 лютого 1976 р.

До

Шановної Редакції Пластового Шляху

В останньому числі Пластового Шляху ч. 3 (46) 1975, на 30-ій сторінці, у статті під заголовком "Куток Пластприяту" за підписом Богдана Соболти, переочено кілька хронологічних фактів.

1. Правильник Гуртка Приятелів Українського Пласту "Пластприяту" — перше видання зредагували пл. сеньйори 1955-1962 р. і затвердив VI. Крайовий Пластовий З'їзд у США 24 березня 1963 року. Не подаю прізвищ членів Редакційної Колегії Правильника прямо тому, що боюся когось поминути. Думаю, що члени тої колегії, які ще живуть, повинні цю прогалину доповнити.

2. Другу редакцію Правильника опрацював і підготував підписаний цієї статті в роках 1965 до 1968. Провідною думкою було ввести зміни, яких вимагали нові обставини і нові вимоги еміграційної дійсності. Далі, знайти платформу для співпраці і спільної мови між виховниками і батьками-членами гуртків Пластприяту.

Цю редакцію, доповнену малими мовними або стилістичними змінами членів Комісії Правильника, у склад якої входили: бл. п. інж. Роман Баранський, пл. сен. Віктор Явор-

ський, пл. сен. Тарас Дурбак, пл. сен. Марта Ярош, пл. сен. Тиміш Білостоцький, пл. сен. Вячеслав Вишневський, інж. Богдан Соболта і мгр. Петро Дармограй, прийняла К. П. Старшина у США 8 лютого 1969 року.

Той сам Правильник, з маленькими змінами (як: Пластова лілейка Г. П. Б. на обгортці, змінено всюди "КПС в ЗСА" на: Г.П.Б., та в статті V "кожна виплата понад 500.00 дол. на: кожна виплата понад 1000.00 дол.) прийняла Г. П. Булава 24 листопада 1973 року. Шкода однак, що в цьому виданні не доповнено цього Правильника новими, актуальними змінами. Думаю, що ці додаткові факти потрібні для самої історії розвитку Українського Пласту.

Щиро здоровлю пластовим

СКОБ!

Пл. сен. Віктор Яворський

**
*

ПРОСИМО ПОПРАВИТИ

У "Пл. Шляху" ч. 3 (42) 1974 р., стор. 9, у 22 рядку від гори сталася з могого недогляду прикра помилка, а саме: замість "Талант" Ноцюбинського, має бути "Талант" М. Старицького (згідно з оригіналом "Думки проти течії" Ю. Шерех). Прохаю вибачення проф. Ю. Шереха і Редакції Пл. Шляху за цей мій надгляд. З пошаною Роман Федевич

Франко, поет-борець, не обмежує свого завдання закликами до боротьби з зовнішнім ворогом і реальною особою. Він бореться з рабськими рисами і від'ємними напластуваннями, що утворились протягом історії в природі самого українця. І в цьому Франко поет-вчений, один з найкращих знавців духової творчості українського народу, стає в поміч Франкові-поетові, допомагаючи йому розібратися у вигинах національного українського Я, в щербинах народної вдачі, в тій гнилизні, що труїла народові сили і зменшувала творчу міць народу. Озброєний знанням цих первісних причин, поет починає боротьбу з ворогом, що сидить в українській душі, і "виряджає в похід" своє слово

У таємні глибини сердешні,

Де кують будучину народу.

Симон Петлюра

ДАТКИ НА ПРЕСФОНД "ПЛАСТОВОГО ШЛЯХУ"

від 3 березня до 20 травня ц. р.

США:

\$13.00

Клуб бріджистів "KIC" у Денвері, Колорадо, складає цю суму на пресовий фонд. "Пл. Шляху", заохочуючи інші бріджеві клуби піти його слідами. Хто черговий?

\$10.00

Пл. сен. Ярослава Гудзяк, Сіракузи.

\$5.00

Ст. пл. Ростислав Смик, Чікаго.

по \$4.00

Пластприят, Ютіна; пл. сен. Євген і Богданна Титли, Гасбрук Гайтс.

по \$2.00

Пл. сен. Ірина Левицька, Елізабет; пл. сен. Марія Логаза, Сіракузи; пл. сен. Григорій Лозинський, Чікаго; пл. сен. Христина Лисобей, Черррі Гілл; ст. пл. Дора Горбачевська, Балтімор; пл. сен. Мотря і Юрій Занько, Бунтон; пл. сен. Тарас Когут, Ст. Клер Шорс.

по \$1.50

пл. сен. Лариса Зелик, Нью-Йорк; пл. сен. Ярослав Кришталович, Парма.

\$1.00

Ст. пл. Орест Кебало, Джемейка.

**

КАНАДА:

\$6.50

Пл. сен. Ярослав Іванусів, Едмонтон.

по \$4.00

Ст. пл. Віра Маланчій, Торонто; пл. сен. Роман Мельник, Оттава.

\$3.00

Пл. сен. Михайло Паньків, Іслінгтон.

по \$2.00

Пл. сен. Ігор Гладилевич, Монреаль; пл. сен. д-р Володимир Медвідський, Торонто; ст. пл. Андрій Цибульський,

Торонто; пл. сен. Ігор Бардин, Торонто; пл. сен. Осип Семотюк, Торонто; пл. сен. Марія Павлишин, Торонто; пл. сен. Стефанія Базюк, Едмонтон; пл. сен. Дарія Навроцька, Вінніпег; пл. сен. Софія Климкович, Едмонтон.

по \$1.00

Ст. пл. Лев і Роман Шевчуки, Торонто; ст. пл. Данило Куліш, Монреаль.

Із США 15 датків \$54.00

З Канади 15 датків 37.00

Замість квітів на могили 21.40

(у цьому числі)

Разом \$112.90

**

Замість квітів на могилу моєї Незабутньої Дружини

св. п.

ГАЛИНИ з КИСІЛЕВСЬКИХ ШИЛКЕВИЧ

складаю \$6.00 на пресовий фонд "Пл. Шляху"

Юрій Шилкевич

Фейрі Медов, Австралія

**

Замість квітів на могилу

св. п.

пл. сен. ОСИПА СТЕЦУРИ

складаємо \$10.00 на пресовий фонд "Пластового Шляху"

Володимир і Наталія Масюни

Філадельфія, США

**

Замість квітів на могилу

св. п.

О. КОХАНОВСЬКОГО

Батька Крайової Комендантки пластунок

складаю \$5.40 на пресовий фонд

"Пластового Шляху"